

RIIGIKOHUS

Haldus- ja maakohtu pädevuse piiritlemine

Kohtupraktika analüüs

Stefan Vingerfeld
kohtunõunik

Tartu
2026

SISSEJUHATUS	3
1. KOHTU PÄDEVUSE MÄÄRAMINE	4
1.1. Õiguslik regulatsioon ja varasem Riigikohtu praktika	4
1.2. Tsiviil- ja haldusasjade piiritlemine.....	4
1.3. Haldus- ja süüteoasjade piiritlemine	5
1.4. Vahetegu kohtu pädevusel ja kohtualluvusel.....	7
1.5. Riigikohtu erikogu	8
2. RIIGIKOHTU ERIKOGU PRAKTIKA.....	10
2.1. Riigikohtu erikogu	10
2.1.1. Riigi õigusabi taotlus	10
2.1.2. Süüteomenetlusasjade piiritlemine	13
2.1.3. Era- ja avalik-õiguslike suhete läbipõimumise asjad	15
2.2. Riigikohtu halduskolleegiumi lahendid	17
3. MAA- JA HALDUSKOHTU NING RINGKONNAKOHTU PRAKTIKA.....	20
3.1. Riigi õigusabi määramine	20
3.2. Üürisuhtest tekkinud õigusvaidlus	23
3.3. Tervishoiuteenuse osutamisega seotud vaidlused	23
3.4. Kinnipeetavatega seotud vaidlused	24
3.5. Kriminaal- ja haldusasja piiritlemine.....	24
3.6. Varia.....	27
4. KOKKUVÕTE	29

SISSEJUHATUS

Analüüs käsitleb kohtupraktikat, milles kerkis õigusküsimus haldus- ja maakohtu pädevuse piiritlemise kohta. Autori eesmärgiks on anda ülevaade haldus- ja maakohtu pädevuse piiritlemise aluste kasutamisest. Kohtupraktika ülevaade osutab, milliste valdkondade puhul on piirid ebaselged, ja annab suunised menetlemaks asja pädevas kohtus. Laiemas tähenduses kuulub kohtualluvus kohtu pädevuse alla, kuid kitsamas tähenduses tuleb neid mõisteid teineteisest eristada.

Analüüsi aluseks on jõustunud kohtulahendid ajavahemikust **2022 kuni 2026 jaanuar**¹. Analüüs ei käsitle rahvusvahelist kohtualluvust või riigisisese kohtualluvuse kontrollimist. Töö ei pruugi hõlmata kõiki analüüsitava ajavahemiku ja valdkonna lahendeid, kuid sisaldab kindlasti neist suuremat osa. Analüüsis esitatud hinnangud ei ole siduvad ja need ei ole käsitatavad Riigikohtu seisukohtadena. Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis.

¹ Erandina on valimisse lisatud 4. veebruaril 2026 avaldatud Riigikohtu lahend asjas 3-25-144.

1. KOHTU PÄDEVUSE MÄÄRAMINE

1.1. Õiguslik regulatsioon ja varasem Riigikohtu praktika

Maakohtud on esimese astme üldpädevusega kohtud ehk üldkohtud. Maakohtus arutatakse tsiviil-, kuriteo- ja väärteoasju ning tehakse muid toiminguid, mis on seadusega antud tema pädevusse. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 1 kohaselt vaadatakse tsiviilasi läbi tsiviilkohtumenetluses, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Tsiviilasi on eraõigussuhtest tulenev kohtuasi. Avalik-õiguslike vaidluste lahendamiseks on Eestis loodud halduskohtud, mille pädevus on sätestatud halduskohtumenetluse seadustikus (HKMS). HKMS § 4 lg 1 kohaselt on halduskohtu pädevuses avalik-õiguslikus suhtes tekkinud vaidluste lahendamine, kui seadus ei näe ette teistsugust menetluskorda.² Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 24 lg 1 sõnastab, et kriminaalasja arutamine allub maakohtule. Seega üldkriteerium kohtuasjade piiritlemisel on vaidluse õigussuhte olemus. Viimane tehakse kindlaks vaidluse eseme väljaselgitamisel. Juhul, kui kohtute pädevuse piiritlemisel tekib kohtutel erimeelsus, siis lahendab pädevuse küsimuse Riigikohtu tsiviil- ja halduskolleeegiumi vaheline erikogu (TsMS § 711).

1.2. Tsiviil- ja haldusasjade piiritlemine

Iga asja menetlusse võtmisel peab kohus esmalt kontrollima, kas asja on pädev arutama maa- või halduskohus. Mõnel juhul ei ole avalik-õiguslikest ja eraõiguslikest suhetest tulenevate vaidluste vahele võimalik tõmmata selget piiri. Keerukust lisavad ka seadusest tulenevad erijuhud, kus maakohtule kuuluvad mõned avalik-õigusliku iseloomuga vaidlused, ning neis asjades võib olla ette nähtud kohustuslik kohtueelne menetlus.³ Seega haldus- ja tsiviilasjade eristamisel ei saa lähtuda ainuüksi sellest, kes on vaidluse pooled, vaid määrav on õigussuhte sisu ja vaidluse õiguslik olemus. Menetlusosalise tahte tõlgendamine on oluline osa nõude või kaebuse tuvastamiseks, mis omakorda aitab kaasa pädeva kohtu väljaselgitamisele. Ka Riigikohus on korduvalt leidnud, et pädeva kohtu määramisel on oluline, kas tegemist on avalik-õiguslikust või eraõiguslikust suhtest tuleneva vaidlusega, ning et kohtute pädevuse piiritlemisel on otsustavaks vaidlusaluse õigussuhte iseloom.⁴ Kui vaidluse sisaldab nii era- kui avalik-õiguslikke elemente, siis tuleks hinnata, milline nendest elementidest on asja lahendamisel olulisem. Kui vaidluse lahendamine ei ole halduskohtu pädevuses, ei võta kohus kaebust menetlusse, vaid tagastab selle põhjendatud määrusega (HKMS § 121 lg 1 p 1). Kaebuse tagastamisel selgitab kohus võimaluse korral, kuhu ja millises korras on kaebajal võimalik asja lahendamiseks pöörduda (HKMS § 121 lg 3). Tsiviilkohtumenetluses maakohtu pädevuse puudumisel keeldub maakohus asja menetlemast TsMS § 371 lg 1 p 2 alusel.

TsMS § 372 lg 8 ütleb, et kui avalduse lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse, ja halduskohus on varem samas asjas leidnud, et see ei kuulu tema pädevusse, esitab kohus viivitamata asja lahendamiseks pädeva kohtu määramiseks taotluse Riigikohtu tsiviil- ja

² V. Kõve, jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, § 1, p 3.1.2.

³ *Ibid*, § 1, p 3.2.3.

⁴ RKEKm [3-3-1-15](#), p 7.

halduskolleegiumi vahelisele erikogule, teavitades sellest menetlusosalisi. Sama põhimõte on sätestatud ka TsMS § 425 lg-s 4. Viimati nimetatud sättes märgitakse, et kui kohtu hinnangul tuleb hagi jätta läbi vaatamata seetõttu, et avalduse lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse, ja halduskohus on varem samas asjas leidnud, et see ei kuulu tema pädevusse, esitab kohus viivitamata asja lahendamiseks pädeva kohtu määramiseks taotluse Riigikohtu tsiviil- ja halduskolleegiumi vahelisele erikogule, teavitades sellest menetlusosalisi. Põhiseaduse (PS) §-st 15 tulenev põhiõigus kohtumenetlusele peab olema tagatud selliselt, et igat õigusvaidlust saab lahendada pädev kohus. Seeläbi ongi pädevusvaidluste lahendamiseks TsMS § 372 lg-d 4 ja 8.⁵

Halduskohtu pädevuse regulatsiooni (HKMS § 4) mõte on määrata kindlaks, millist liiki vaidlusi saab halduskohtus lahendada.⁶ Halduskohtu uurimiskohustuse eripära seab kohtule kõrgendatud kohustuse asja lahendamisel iseseisvalt ja lõplikult tuvastada kõik haldusasja lahendamisel tähtsad asjaolud, kui seadusest ei tulene teisiti (HKMS § 4 lg 4). Põhiseaduslikust kaebeõigusest (PS § 15 lg 1) tuleneb esmalt, et igat liiki vaidluste jaoks, kus tõuseb esile isiku õiguste rikkumise küsimus, peab olema pädev kohus asja lahendama. Pädevaks kohtuks ei pea kõigis haldusõiguslikes vaidlustes olema eranditult halduskohus, küll aga kohtu põhiseaduslikele tunnustele vastav asutus.⁷ Kohtute pädevusnormid ei riiva kaebeõigust, aga riive võib esineda ebaselge ja ebamõistliku pädevusjaotuse puhul.⁸

Asja kohtusse saabumisel tuleb esmalt teha kindlaks, kas vaidlus on oma üldiselt laadilt avalik-õiguslik. Teiseks kontrollida, kas esineb eriseadus, mis teeb konkreetset liiki avalik-õiguslike vaidluste puhul erandi. Kui vaidluse lahendamine ei ole halduskohtu pädevusest, siis kohus tagastab kaebuse HKMS § 121 lg 1 p 1 alusel. Kaebuse tagastamisel pädevuse puudumise tõttu peab kohus määrukses võimaluse korral näitama siiski pädeva kohtu ja selgitama pöördumise korda (HKMS § 121 lg 3). Tagastamise määruks peab sisaldama edasikaebamise korda. Kui halduskohtu pädevuse puudumine selgub pärast kaebuse menetlusse võtmist, jätab kohus kaebuse põhjendatud määruks läbi vaatamata (HKMS § 121 lg 1 p 1, § 151 lg 1 p 1). HKMS § 155 lg 2 järgi, kui kohus leiab, et kaebus tuleb jätta läbi vaatamata seetõttu, et vaidluse lahendamine kuulub tsiviil- või süüteasja lahendava kohtu pädevusse, kuid see kohus on varem leidnud, et sama vaidluse lahendamine ei kuulu tema pädevusse, määrab vaidluse lahendamiseks pädeva kohtu Riigikohus TsMS §-s 711 sätestatud korras.

1.3. Haldus- ja süüteasjade piiritlemine

Haldus- ja süütemenetluse eristamine võib osutuda sama keerukaks. KrMS § 28 lg 1 järgi peab kriminaalasja saanud kohus esmalt kontrollima pädevust seda asja menetleda. Kohus, leides, et asja arutamine ei allu talle, peab nagu tsiviilkohuski keelduma asja menetlemast. KrMS §-d 25–27¹ tegelevad institutsionaalse kohtualluvusega, reguleerides küsimust, milline kohtuasutus kohtusüsteemi kui terviku aspektist on volitatud vastavat kriminaalasja arutama. Lisaks võivad

⁵ V. Kõve. Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne, § 6, p 3.1.2.

⁶ K. Merusk, I. Pilving. Halduskohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tartu: Juura 2013, § 4.

⁷ *Ibid*, § 1, p D 1.

⁸ I. Pilving. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2020, § 15, p-d 13, 14 ja 45. Arvutivõrgus: <https://pohiseadus.ee/>.

sama juhtumiga seotud haldus- ja süüteomenetlus üksteisest välja kasvada, samuti kulgeda korraga.⁹ Kohtupraktikas on asutud seisukohale, et haldus- ja süüteomenetluse piiritlemisel saab ja tuleb lähtuda mh toimingute eesmärgist ja olemusest ning menetleja tahtest ja selle avaldamisest.¹⁰ Halduskohus ei ole pädev hindama, kas väärtomenetluse algatamiseks oleks piisav alus, vaid selleks on pädev maakohus. KrMS § 431 põhimõtte järgi lahendatakse kriminaalasja tätmisest tulenevad küsimused, sh riigi õigusabi taotlused, maakohtus¹¹.

Süüdistuskohustusmenetlusena tuleb mõista KrMS §-s 208 reguleeritud kohtukaebemenetlust, mille esemeks on kriminaalmenetluse alustamata jätmise või selle lõpetamise vaidlustamine. KrMS § 27¹ lg 1 järgi kuulub KrMS § 208 lg-s 1 nimetatud Riigiprokuratuuri määruse peale esitatud kaebuse lahendamine selle ringkonnakohtu pädevusse, kelle tööpiirkonnas asub kannatanule kriminaalmenetluse alustamata jätmise teate või kriminaalmenetluse lõpetamise määruse saatnud prokuratuur või uurimisasutus. KrMS §-st 27¹ tuleneb erand, kus ringkonnakohus ei toimi kui apellatsiooniasutus, vaid kui esimese astme kohus. Erandlikult on süüdistuskohustusmenetluseks esimese instantsi kohtuna pädev ringkonnakohus. Tegemist on põhimenetlusest eraldiseisva vaidluse kohtualluvuse määramisega. Süüteotasjad, sh kaebused süüteotasjade kohtueelse menetluse toimingute peale ning süüteotasjas tehtud maakohtu lahendi täitmisel ilmnevate kahtluste ja ebaselguste peale, lahendab lahendi teinud kohus või kohtulahendit täitmisele pöördava maakohtu täitmiskohtunik (KrMS § 431).

Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise seadus (SKHS) § 17 lg 1 sätestab, et kui Riigiprokuratuur või kohtuväline menetleja jätab kaebuse või taotluse osaliselt või täielikult rahuldamata või läbi vaatamata või tähtaja jooksul lahendamata, võib isik esitada Riigiprokuratuuri või kohtuvälise menetleja määruse peale kirjaliku kaebuse maakohtule, kelle tööpiirkonnas SKHS § 5 või 6 alusel antav määrus on koostatud või kelle tööpiirkonnas tekitati kahju SKHS § 7 tähenduses. SKHS § 18 lg 1 järgi esitatakse süüteotasja menetlemisel tekkinud kahju hüvitamise taotlus maakohtule enne kohtuliku uurimise lõpetamist. Juhul, kui isik jättis süüteomenetluses kahju hüvitamise taotluse esitamata mõjuval põhjusel, võib ta selle pärast maakohtu lahendi kuulutamist esitada vastavalt kriminaal- või väärtomenetluse seadustiku kohaselt ringkonnakohtule (SKHS § 21 lg-d 1 ja 2). Halduskohus ei ole pädev hindama kriminaalmenetluse toimingute õiguspärasust ega lahendada kriminaalmenetluses tekitatud kahju hüvitamise kaebusi.

Üheks läbivaks teemaks on olnud riigi õigusabi määramine. Riigi õigusabi seaduse (RÕS) § 10 sätestab osal juhtudest maakohtu ja osal juhtudest halduskohtu pädevuse. Haldus- ja süüteotasjades on riigi õigusabi andmise lahendamise pädevuse piiri tõmbamisel jõutud pidevalt Riigikohtu erikogusse. Pädevuse küsimuse lahendamiseks tuleb RÕS § 10 lg-st 2 tulenevalt hinnata, kas avaldaja taotleb riigi õigusabi enda esindamiseks tsiviilkohtumenetluses (RÕS § 4 lg 3 p 4) või halduskohtumenetluses (RÕS § 4 lg 3 p 5). Selleks tuleb kontrollida, kas põhikohtuasja oleks pädev lahendada maakohus või halduskohus. Pädevuse piiritlemise ebaselguse puhul tuleb pöörduda õige kohtu määramiseks Riigikohtu esimehe poole (KrMS § 28 lg 3).

⁹ K. Merusk, I. Pilving. Halduskohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne, § 4, p C 2.

¹⁰ RKHKo [3-3-1-33-16](#), p 12 ühes seal viidatud kohtupraktikaga.

¹¹ RKEKm [3-20-17/11](#), p 9.

Pärast kriminaalmenetluse lõppu on halduskohus pädev lahendama vaidlusi toimikuga tutvumise ja koopiate saamise üle¹² (materiaalne haldusülesanne) sõltuvalt taotletavatest andmetest kas isikuandmete kaitse seaduse või avaliku teabe seaduse alusel (erandjuhtudel ka arhiiviseaduse alusel).

1.4. Vahetegu kohtu pädevusel ja kohtualluvusel

Asja liigi määramisel tuleb vahet teha kohtu pädevusel ja kohtualluvusel. Laiemas tähenduses kuulub kohtualluvus kohtu pädevuse alla, kuid kitsamas tähenduses tuleb kohtualluvust ja kohtu pädevust teineteisest eristada. Kohtu pädevus on lihtsustatult seotud küsimusega, millist liiki kohus (maakohus, halduskohus, ringkonnakohus või Riigikohus) saab konkreetset vaidlust lahendada, samas kohtualluvus puudutab küsimust, millise piirkonna kohus peab konkreetset asja lahendama.¹³ Kohtualluvuse sätete mõte on eelkõige kohtute omavaheline tööjaotus. Kui maakohus leiab, et asja on pädev lahendama halduskohus, ei ole tal õigust anda asja TsMS § 76 lg 1 alusel kohtualluvuse järgi üle halduskohtule, vaid hagi tuleb pädevuse puudumise tõttu TsMS § 423 lg 1 p 13 alusel jätta läbi vaatamata.¹⁴ Riigikohtu erikogu on ka varem juhtinud tähelepanu vajadusele eristada kohtualluvuse ja kohtu pädevuse norme (vt nt RKEKm 3-3-4-9-14, p 7).

TsMS § 69 lg 1 järgi on kohtualluvus isiku õigus ja kohustus kasutada oma menetlusõigusi kindlas kohtus. Kohtualluvus on üldine, valikuline või erandlik. Eelnimetatud sätte eesmärgiks on välistada ka seda, et isikud pöörduksid kohtusse, mis ei ole vaidlusega seotud või muul põhjusel pole seadusandja arvates sobilik seda liiki vaidlusi lahendama.¹⁵ TsMS § 76 lg 1 järgi, kui kohus avastab pärast avalduse menetlusse võtmist, et asi ei allu sellele kohtule, teeb kohus määruse asja üleandmiseks kohtualluvuse järgi. Kui asi allub mitmele kohtule, annab kohus asja üle ühele neist avaldaja valikul. Säte näeb kohtu jaoks ette kohustuse anda tsiviilasi, kui see kohtule ei allu, üle kohtule, millele asi kohtualluvuse kontrollimise sätete järgi allub. Asja üleandmise kohta peab kohus tegema määruse.¹⁶ Maakohtul ei ole õigust anda asi TsMS § 76 lg 1 alusel kohtualluvuse korras üle teiseliigilisele kohtule. Teisisõnu, säte ei võimalda anda asja pädevuse järgi üle maakohtult halduskohtule.

HKMS § 40 lg 2 mõtet ei ole kommentaarides avatud. Lõike 2 esimene lause räägib õigusest toimetada kaebus ükskõik millisesse Eesti haldus- või maakohtu kohtumajja. HKMS § 40 lg 2 all peetakse aga eeskätt silmas olukorda, kus isik on tehniliselt eksinud kas menetluses olevas kohtuasjas avalduse või ka uue kaebuse adresseerimisega ning kohtukantselei edastab avalduse õigele adressaadile, st avalduses märgitud kohtule. Normi sõnastus ei viita kuidagi asja menetlemise alluvusele või pädevusele, vaid seaduse sõnastus on jäänud ajast, kui enamik asju esitati kohtule paberil. Tagamaks isiku õigust kiirele ja mugavale kohtumenetlusele, on säte kehtestatud selleks, et menetlusosaline ise ei peaks paberil avaldusega sõitma teise Eesti otsa,

¹² RKKKm [1-19-8262/17](#), p 21

¹³ V. Kõve. Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne, § 69, p 3.1.

¹⁴ *Ibid*, § 69, p 3.2.3.

¹⁵ *Ibid*, § 69, p 1.

¹⁶ *Ibid*, § 76, p 3.1. Vt ka RKEKm [3-3-4-2-16](#), p 8.

vaid dokumendi toimetab õigesse kohta kohus. Järelikult, kui kaebus on adressaadist nähtuvalt esitatud valele kohtule, siis tuleb avaldus edastada koos lisadega viivitamata kohtule, kellele see allub. Kui menetlusosaline on selgelt väljendanud soovi, et kaebus vaadataks läbi halduskohtus, aga see ei ole halduskohtu pädevuses, siis ei tule asja edastada maakohtule, vaid see tuleb tagastada HKMS § 121 lg 1 p 1 alusel. HKMS § 10 lg 1 sätestab, et kui kohus teeb pärast kaebuse esitamist kindlaks, et haldusasi ei allu sellele kohtule, teeb kohus määruse asja üleandmiseks kohtualluvuse järgi. Kaebuse saanud kohtul, kelle alluvusse haldusasja lahendamine ei kuulu, ei ole alust teha menetlustoiminguid, mis pole edasilükkamatud, nt kaebuse käiguta jätmine (HKMS § 10 lg 2 teine lause). Kui tekib sisuline vaidlus kohtualluvuse või kohtu pädevuse üle, siis see lahendatakse määrusega HKMS § 10 ja § 121 lg 1 kohaselt.

1.5. Riigikohtu erikogu

Olukorras, kus haldus- või maakohus leiab, et tegemist on teiseliigilise kohtuasjaga, kuid teise liigi kohus on varem leidnud, et sama vaidluse lahendamine ei kuulu tema pädevusse, määrab vaidluse lahendamiseks pädeva kohtu Riigikohtu erikogu. HKMS § 155 lg 2 sätestab, et kui kohus leiab, et kaebus tuleb jätta läbi vaatamata seetõttu, et vaidluse lahendamine kuulub tsiviil- või süüteasju lahendava kohtu pädevusse, kuid see kohus on varem leidnud, et sama vaidluse lahendamine ei kuulu tema pädevusse, määrab vaidluse lahendamiseks pädeva kohtu Riigikohus TsMS §-s 711 sätestatud korras. Sarnase sisuga sätted on TsMS § 372 lg 8 ja § 425 lg 6, samuti KrMS § 28 lg 3.

Erikogu moodustab ja erikogu juhatab Riigikohtu esimees (TsMS § 711 lg 1). Pädeva kohtu määramisel tühistab Riigikohtu erikogu kohtu määruse, milles pädevaks kohtuks tunnistatud kohus leidis, et asi ei kuulu tema pädevusse, ja saadab asja lahendamiseks tühistatud määruse teinud kohtule (TsMS § 711 lg 3). Erikogu ülesanne on lahendada Riigikohtu kolleegiumide vahelisi erimeelsusi seaduste tõlgendamisel ning kohtutevahelisi pädevusvaidlusi. Sõltuvalt vaidluse ulatusest võib erikogu koosneda kahe või kolme kolleegiumi esindajatest, kusjuures iga kolleegium määrab erikogusse kaks kohtunikku. Erikogu istungi kutsub kokku ja seda juhatab Riigikohtu esimees. Erikogu otsus on seaduse tõlgendamisel siduv kõigile kolleegiumidele seni, kuni erikogu ei ole oma seisukohta muutnud või kuni Riigikohtu üldkogu ei ole seda muutnud.¹⁷

Pädeva kohtu määramist Riigikohtu praktikas ei ole käsitletud ainult erikogudes. Riigikohtu üldkogu lahendab pädeva kohtu küsimuse ka juhul, kui erikogu annab selle lahendada üldkogule. Samuti on ka Riigikohtu kolleegiumid kaasanud teiste kolleegiumide liikmeid, et võtta seisukoht kohtuasjades, kus tuleb otsustada pädevuse üle. TsMS §-st 711 ei tulene tsiviil- ja kriminaalkolleegiumi vahelise erikogu moodustamise võimalust, sest see eeldab eraldi institutsionaalse tsiviilkohtu ja kriminaalkohtu olemasolu. Eestis vaatavad maakohtud üldkohtutena läbi nii tsiviil- kui ka süüteasju ja pädeva kohtu määramise küsimust nendes asjades tekkida ei saakski. Seega üldjuhul on pädeva kohtu määramine kas tsiviil- ja halduskolleegiumi vahelise või kriminaal- ja halduskolleegiumi vahelise erikogu lahendada. Välistatud ei ole erandkorras kolme kolleegiumi vahelise erikogu moodustamine.¹⁸ Erikogu

¹⁷ Riigikohus. Arvutivõrgus: <https://www.riigikohus.ee/et/kolleegiumid/erikogu>.

¹⁸ V. Kõve. Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, Tallinn: Juura 2018, § 711, p 3.1.

lahendab kohtute pädevuse piiritlemise küsimuse kahe kuu jooksul (TsMS § 711 lg 2), kuid üldjuhul tehakse lahend märksa kiiremini. Juhul, kui erikogu leiab, et asi ei ole üldse maa- ega halduskohtu pädevuses, siis lõpetatakse kohtu määramise menetlus (TsMS § 711 lg 5).

2. RIIGIKOHTU ERIKOGU PRAKTIKA

2.1. Riigikohtu erikogu

Riigikohtu erikogu praktika on jaotatud valdkondade kaupa.

2.1.1. Riigi õigusabi taotlus

Asjas **3-21-2614** soovis avaldaja riigi õigusabi selleks, et esitada Politsei- ja Piirivalveameti vastu kahju hüvitamise nõue läbiotsimisel vara valveta jätmise tõttu, aga ka põhjusel, et taotleda kohtult kriminaalasja menetluse uuendamist. Erikogu leidis, et sellist nõuet tuleb käsitada süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise nõudena. Läbiotsimine (KrMS § 91) on kriminaalmenetluse toiming, millega tekitatud kahju hüvitamine otsustatakse SKHS § 1 lg 1 kohaselt samas seaduses ette nähtud alustel ja korras.

Erikogu tõi välja, et maakohus on jätnud kaalumata, kas tegemist võis olla süüteasja lahendava kohtuniku pädevusse kuuluva asjaga. Erikogu hinnangul ei olnud läbiotsimisega tekitatud kahju hüvitamise nõude lahendamine halduskohtu pädevuses, kuivõrd seaduses on sellise nõude lahendamiseks ette nähtud erikord (HKMS § 4 lg 1). Samuti ei olnud pädev nõuet lahendada ka maakohus, sest SKHS § 2 lg 3 ja riigivastutuse seaduse (RVastS) § 12 lg 2 kohaselt loetakse menetleja ülesandeid täitnud füüsilise isiku poolt vahetult põhjustatud kahju menetleja tekitatud kahjuks ning selline füüsiline isik kannatanu ees ei vastuta. Erikogu lõpetas menetluse TsMS § 711 lg 5 alusel, sest asjas esitatud riigi õigusabi taotlust ei saanud lahendada tsiviil- ega halduskohtumenetluses. Lisaks märgiti, et kriminaalmenetluse uuendamine pole kohtu, vaid uurimisasutuse ja prokuratuuri pädevuses.¹⁹

Asjas **3-21-3011** oli arutluse all isiku riigi õigusabi taotlus maakohtule, et pöörduda EIK-i oma haldusasja kaebusega. Maakohtus keeldus asja menetlemast, sest tegemist ei olnud eraõigussuhtest tuleneva kohtuasjaga, ja edastas selle halduskohtule. Halduskohus keeldus samuti asja menetluse võtmast, sest riigi õigusabi taotlus tuleb RÕS § 37 lg 2 ja § 10 lg 3 kohaselt esitada maakohtule.

Erikogu leidis, et maakohus on asjas õigesti toimetanud. Erikogu selgitas, et RÕS § 37 lg 2 on viitenorm, mille järgi EIK-i pöördumiseks tuleb riigi õigusabi taotlus esitada samale kohtule, nagu RÕS § 10 lg 3 järgi kohtueelse või kohtuvälise menetluse korral. RÕS § 10 lg 3 näeb ette taotluse esitamise maakohtule, kuid alates 1. jaanuarist 2018 ei kohaldu see haldusmenetluses. Sellisel juhul kohaldub RÕS § 10 lg 3¹, mille järgi taotlus esitatakse taotleja elu- või asukohajärgsele halduskohtule. Erikogu hinnangul näitas seadusemuudatus, et haldusmenetlusega seotud taotluste lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse. Erikogu leidis, et RÕS § 37 lg-t 3 arvestades on menetlusökonoomia seisukohast otstarbekas, et halduskohtumenetlusest tulenenud asjaoludel hindaks Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 35 eelduste täidetust haldusvaidlustele spetsialiseerunud ning selle eripäradega kursis olev kohtuharu. Samas märkis erikogu, et seadusandajal on veel ruumi

¹⁹ RKEKm [3-21-2614/14](#).

täpsustada kohtute pädevust, mis puudutab EIK-i pöördumiseks esitatud riigi õigusabi taotlust.²⁰

Asjas **2-22-2054** leidis erikogu samuti, et isiku riigi õigusabi taotlus pöörduda EIK-i haldusastjaga seotud kaebusega tuleb lahendada halduskohtus, mitte maakohtus. Erikogu toetus suuresti oma varasematele seisukohtadele asjas 3-21-3011. Samuti juhtis uuesti seadusandja tähelepanu vajadusele täpsustada õigusselguse huvides RÕS § 37 lg-test 2 ja 3 ning RÕS § 10 lg-test 3 ja 3¹ tulenevat kohtute pädevust EIK-i pöördumiseks esitatavate riigi õigusabi taotluste aspektist.²¹

Asjas **2-22-8150** edastas ringkonnakohus talle esitatud riigi õigusabi taotluse maakohtule. Ringkonnakohus tugines RÕS § 10 lg-le 3, mille kohaselt tuleb riigi õigusabi taotlus, kui seda soovitakse saada isiku muuks õigusalaselt nõustamiseks või esindamiseks, esitada taotleja elu- või asukohajärgsele või õigusteenuse osutamise eeldatava koha järgsele maakohtule. Maakohus jättis avaldaja riigi õigusabi taotluse menetlusse võtmata pädevuse puudumise tõttu.

Erikogu jäi seisukohale, et taotlus saada riigi õigusabi haldusmenetlusest võrsunud vaidluse lahendamiseks, st esindamiseks halduskohtumenetluses, tuli RÕS § 10 lg 2 alusel lahendada halduskohtul. Erikogu sekundeeris maakohtu põhjendusega, et riigi õigusabi taotluses märgitud probleem kinnipeetava ja vangla vahel tingis riigi õigusabi taotluse lahendamise halduskohtumenetluses. Haldusastja menetluse lõppemise tõttu lõpetas erikogu ka riigi õigusabi taotluse menetluse.²²

Asjas **3-22-2384** maakohtule esitatud riigi õigusabi taotluses oli märgitud, et PPA ja ringkonnaprokuratuur tekitasid avaldajale kriminaalasjas tehtud kohtuotsusest tuleneva kohustuse rikkumise ja menetlustoiminguga kahju. Maakohus ei võtnud asja menetlusse ja edastas selle RÕS § 10 lg 7 alusel halduskohtule, kuna avaldaja soovis esitada nõude täidesaatva riigivõimu institutsioonide vastu, mis on avalik-õiguslik vaidlus. Halduskohus luges asja haldusastjaks, kuid keeldus samuti riigi õigusabi taotlust menetlusse võtmast. Halduskohtu hinnangul soovis avaldaja riigi õigusabi määramist selleks, et vaidlustada kohtus kriminaalasjas tehtud menetlustoiminguid ja nõuda nendega tekitatud kahju hüvitamist, kuid selle menetluskord tuleneb SKHS-t.

Erikogu nõustus halduskohtuga, et avaldaja riigi õigusabi taotlust ei saanud lahendada halduskohtus. Lisades, et kuigi kohtud on jättnud välja selgitamata, milliste PPA ja ringkonnaprokuratuuri toimingutega tekitatud kahju hüvitamist soovib avaldaja nõuda, siis sai kohtute infosüsteemist (KIS) nähtuva teabe alusel järeldada, et avaldaja soovis riigi õigusabi taotlemaks kriminaalmenetlusega tekitatud kahju hüvitamist. Sellise nõude lahendamine ja riigi õigusabi andmise otsustamine on maakohtu pädevuses (SKHS § 7 lg 1 ja § 17 lg 1). Erikogu juhtis tähelepanu sellele, et süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise asja ei lahendata tsiviilkohtumenetluse korras.²³

²⁰ RKEKm [3-21-3011/9](#).

²¹ RKEKm [2-22-2054/8](#).

²² RKEKm [2-22-8150/6](#).

²³ RKEKm [3-22-2384/7](#).

Asjas **3-23-1995** esitas avaldaja maakohtule riigi õigusabi taotluse, milles märkis, et soovib riigi õigusabi enda esindamiseks haldusmenetluses, õigusdokumendi koostamiseks ja muuks õigusnõustamiseks või esindamiseks. Maakohtu hinnangul ei olnud avaldaja rahul prokuratuuri tegevusega ja leidis, et kahju hüvitamise nõue tuleb lahendada RVastS järgi. Halduskohus jäi vastupidisele arvamusele, et prokuratuuri määrusega muutus maakohtu otsus tsiviilhagi osas õigusvastaseks ja avaldaja soovib maakohtu otsusega tekitatud kahju hüvitamist. Halduskohtu hinnangul oli tegemist süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise nõudega, mille lahendamise menetluskord on ette nähtud SKHS-s.

Erikogu nõustus halduskohtuga, et avaldaja hinnangul on temalt kriminaalasjas õigusvastaselt raha välja mõistetud ja ta soovib selle hüvitamist. Raha oli välja mõistetud jõustunud kohtuotsusega ja seega kvalifitseerus see kohtu tekitatud kahju hüvitamise nõudeks. Erikogu kordas, et SKHS § 7 lg-s 3 sisalduv viide RVastS-le hõlmab materiaalsoiguslikku erinormi, kuid see ei tähenda, et SKHS-s sätestatud menetluskord ei kohalduks. Erikogu arvas, et asjas esitatud riigi õigusabi taotlust oli pädev lahendada maakohus.²⁴

Asjas **3-24-977** esitas avaldaja kui kannatanu maakohtule riigi õigusabi taotluse oma õiguste kaitseks kriminaalasjas. Maakohus ei võtnud taotlust menetlusse, sest leidis, et õigusabi on taotletud haldusmenetluses. Halduskohus jättis taotluse rahuldamata, sest taotleja võimalus õiguste kaitseks oli ilmselt vähene. Taotleja esitas ringkonnakohtule määruskaebuse, milles jäi oma varasema seisukoha juurde, et taotlus tuleb lahendada maakohtus. Ringkonnakohtus rahuldaski määruskaebuse ja edastas taotluse Riigikohtule pädeva kohtu määramiseks.

Erikogu nõustus avaldajaga, et taotluse lahendamine kuulub maakohtu pädevusse. RÕS § 10 lg 5 järgi otsustab riigi õigusabi osutamise asja menetlev kohus või kriminaalasja kohtueelses menetluses maakohus, kelle pädevuses oleks kriminaalasja menetleda. Erikogu leidis, et kuna väidetav kuritegu pandi toime Viru Vanglas, siis KrMS § 24 lg 1 järgi allus kriminaalasja arutamine Viru Maakohtule, kelle tööpiirkonnas väidetav kuritegu toime pandi.²⁵

Asjas **3-24-1540** taotles avaldaja riigi õigusabi, et saada rahalist hüvitist kohtu äranägemisel selle eest, et kohtunik avalikustas määrukses kriminaalasjas ennetähtaegse vabastamise otsustamisel tema arhiveeritud karistused. Maakohtus registreeriti asi tsiviilasjana, kuid saadeti määrusega lahendamiseks halduskohtusse, sest avaldaja nõuded olid esitatud riigi vastu. Halduskohus keeldus riigi õigusabi taotlust menetlusse võtmast, leides, et taotleja kirjeldatud nõue on käsitatav süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise nõudena. Halduskohtu hinnangul ja kohtupraktikas välja kujunenud arusaama järgi tuleb süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise asjad lahendada maakohtus.

Erikogu leidis, et tegemist on kohtu tekitatud kahju hüvitamise nõudega ja riigi õigusabi taotlust on pädev lahendada maakohus. Erikogu tuletas meelde, et kuigi SKHS § 7 lg 3 materiaalsoigusliku erinormi järgi vastutab riik RVastS kohaselt, siis see ei tähenda, et SKHS-s sätestatud menetluskord ei kohalduks. Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise taotluse

²⁴ RKEKm [3-23-1995/7](#).

²⁵ RKEKm [3-24-977/11](#).

esitamine prokuratuurile on käsitatav muu õiguslase nõustamise või esindamisena RÕS § 10 lg 3 tähenduses. Erikogu rõhutas lisaks, et selliseid avaldusi ei saa maakohtus lahendada tsiviilasjana, vaid see tuleb lahendada kriminaalasjas esitatud avaldusena.²⁶

Asjas **3-25-4456** esitas kinnipeetav maakohtule avalduse, milles taotles riigi õigusabi. Ta selgitas, et soovib vabastamist karistuse kandmisest koos kohustusega lahkuda Eesti Vabariigist Läti Vabariiki, kuid vaatamata tema korduvatele pöördumistele ei esita vangla sellesisulist taotlust kohtule. Maakohus leidis, et asjas kuulub riigi õigusabi otsustamine halduskohtu pädevusse, ja edastas taotluse kirjaga halduskohtule. Halduskohus keeldus määrusega taotluse menetlusse võtmisest, sest kohtu hinnangul soovib avaldaja kohustada vanglat esitama maakohtu täitmiskohtunikule taotlust vabastada teda edasisest karistuse kandmisest. Halduskohus edastas asja Riigikohtu erikogule pädevuse määramiseks.

Erikogu nõustus halduskohtuga, et kaebaja tahab riigi õigusabi kohustamisnõude esitamiseks, et kohustada vanglat esitama KrMS § 424¹ lg 1 alusel maakohtu täitmiskohtunikule taotlus vabastada kaebaja edasisest karistuse kandmisest. Erikogu hinnangul oli avaldaja riigi õigusabi taotlust pädev läbi vaatama maakohus. Erikogu peatus ka teemal, kas taotlust on sobilik edastada kirjaga, nagu seda tegi maakohus. Erikogu leidis, et maakohtu kirjast nähtuvad nii sisulised menetlusotsustused, nende otsustuste põhjendused kui ka asjaolu, et menetlusotsustused on teinud kohtunik. Järelikult vastas kiri sisult kohtumääruse tunnustele ja erikogu käsitas seda määrusena.²⁷

Riigi õigusabi asjade pädevuse kindlaksmääramisel oli analüüsis käsitletaval ajavahemikul probleemseks RÕS § 10 lg-te 3 ja 3¹ kohaldamine.

2.1.2. Süüteomenetlusasjade piiritlemine

Asjas **3-23-1188** esitas süüdimõistetu maakohtule avalduse, milles soovis enda väljasaatmist Vene Föderatsiooni. Maakohus ei võtnud asja menetlusse, sest väljasaatmisega seotud vaidlused on avalik-õiguslikud ja nende lahendamine on halduskohtu pädevuses. Seepeale esitas süüdimõistetu avalduse halduskohtusse, kuid viimane tagastas asja. Halduskohus põhjendas enda otsust sellega, et isiku vabastamine ja väljasaatmine Eestist tuleb lahendada KrMS § 424¹ lg 1 järgi – asi kuulus maakohtu pädevusse.

Erikogu leidis, et süüdimõistetut on karistatud mh esimese astme kuriteo eest ja tema karistus (vangistus) on täitmisele pööratud. Erikogu hinnangul on täitmiskohtunikul võimalik otsustada kaebaja karistuse kandmisest vabastamise ja riigist väljasaatmise üle KrMS § 416 lg 1 p 1, lg 2 ja § 424¹ lg 1 alusel siis, kui vangla taotleb tema vabastamist. Asja materjalidest järeldas erikogu, et kaebaja taotlust tuleb mõista kohustamisnõudena vanglale, et see esitaks maakohtu täitmiskohtunikule taotluse vabastada kaebaja edasisest karistuse kandmisest. Erikogu viitas varasemale erikogu määrusele asjas 3-3-4-1-16, kus selgitati, et kui vangla keeldub tegemast täitmiskohtunikule esildist kinnipeetava vabastamiseks, on kohustamisnõude lahendamine

²⁶ RKEKm [3-24-1540/7](#).

²⁷ RKEKm [3-25-4456/7](#).

KrMS § 431 lg 1 alusel täitmiskohtuniku ehk maakohtu pädevuses. Erikogu järeldas, et asjas esitatud kohustamismõuet on pädev läbi vaatama maakohus.²⁸

Asjas **3-24-601** esitas avaldaja linnavalitsusele väärtoeteate, kuid viimane ei vastanud tema päringutele väärtoeteate lahendamise kohta. Väidetavalt tekkis kaebajale kahju sellepärast, et ta ei saanud linnalt vastust. Halduskohtu hinnangul tuli kaebus tagastada, sest kaebaja taotles süüteomenetluse käigus tekitatud kahju hüvitamist, mida on pädev lahendama maakohus. Maakohus omakorda keeldus asja (kohtuasi 2-24-855) menetlusse võtmast, sest avaldaja taotles talle avalik-õiguslikus suhtes tekitatud kahju hüvitamist, mis nõude lahendamine ei kuulu maakohtu pädevusse. Maakohus saatis asja tagasi halduskohtusse. Halduskohus tagastas asja teist korda, sest SKHS-s on ette nähtud eraldi menetluskord süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamiseks, mille üle tuleb otsustada maakohtus.

Erikogu nõustus halduskohtu seisukohaga, et asja lahendamine kuulub maakohtu pädevusse. Erikogu nentis, et seaduses ei ole reguleeritud süüteoteate läbivaatamisel tekitatud väidetava kahju hüvitamise korda. Enne süüteomenetluse alustamist tekitatud kahju ei saa käsitada süüteomenetluses tekitatud kahjuna SKHS § 1 lg 1 mõttes, kuid see on olemuslikult seotud süüteomenetlusega ja seega tuli nõude lahendamisel lähtuda SKHS-s sätestatust. Erikogu selgitas, et kui linnavalitsus ei lahenda SKHS § 14 lg 2 järgi kahju hüvitamise taotlust, siis SKHS § 17 lg 1 annab õiguse pöörduda kaebusega selle maakohtu poole, kelle tööpiirkonnas kahju tekitati.²⁹

Asjas **2-25-1078** esitas avaldaja halduskohtule kaebuse, milles selgitas, et kriminaalasjas kohtuotsusega määratud käitumiskontrolli täitmise käigus on kriminaalhooldusametniku tegevuse tõttu talle tekitatud nii varalist kui ka mittevaralist kahju. Halduskohus lähtus Riigikohtu erikogu 20. aprillil 2018 kohtuasjas 3-18-170 esitatud põhjendustest ja leidis, et asja lahendamine ei ole halduskohtu pädevuses, kuna kaebuse sisust lähtuvalt on tegemist kriminaalhoolduse täitmisel tekkinud küsimustega. Avaldaja pöördus seepeale maakohtusse, sest kriminaalhoolduse täitmisel kerkinud üksikküsimused saab lahendada täitmiskohtunik KrMS § 432 lg 1 alusel.

Erikogu leidis, et avaldaja kahju hüvitamise nõude lahendamine on halduskohtu pädevuses. Avaldaja nõudis kaebuses ja hiljem hagiavalduses sellise varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist, mis on talle väidetavalt tekitatud kriminaalhooldusametniku ebaseadusliku tegevusega. Erikogu ei võrdsustanud seda asja kohtuasjaga 3-18-170. Erikogu selgitas, kontrollida tuli ainult kriminaalhooldusametniku keelduva otsuse õiguspärasust. Seega puudutab vaidlus kriminaalhooldusega seotud üksikküsimust, mida on KrMS §-de 427, 431 ja 432 alusel pädev lahendama maakohtu täitmiskohtunik. Erikogu hinnangul ei olnud esitatud kahju hüvitamise mõuet ja KrMS §-d 427, 431 ja 432 ei näe maakohtu täitmiskohtunikule ette pädevust lahendada kohtuotsuse täitmisel kriminaalhooldusametniku võimaliku õigusvastase tegevuse tõttu tekkinud kahju hüvitamise nõudeid. Erikogu selgitas lisaks, et seda vaidlust ei saa lahendada ka SKHS alusel, sest kriminaalhooldusametnik ei ole kriminaalasja menetleja SKHS § 1 lg 1 ja KrMS § 16 lg 1 mõttes. Kriminaalhooldus, nagu ka vanglad, on

²⁸ RKEKm [3-23-1188/11](#).

²⁹ RKEKm [3-24-601/7](#).

vanglateenistuse osa (vangistusseaduse (VangS) § 105¹ lg 1 ja lg 2 p 2). Olukorras, kui avalik-õigusliku vaidluse lahendamiseks puudub muu menetluskord, tuli põhiõiguste kaitse põhimõttest tulenevalt vaidlus lahendada halduskohtus.³⁰

2.1.3. Era- ja avalik-õiguslike suhete läbipõimumise asjad

Asjas **3-21-924** vaidlustas kinnipeetav arsti tegevust tema ravimisel ja nõudis tervisekahju hüvitamist. Halduskohtu tagastas kaebuse, leides, et vaidluse lahendamine ei ole tema pädevuses. Halduskohtu hinnangul oli tegemist tervishoiuteenuse osutamisega, millele kohalduvad tervishoiuteenuse osutamise lepingu sätted, ja seega tuli seda eraõiguslikku vaidlust lahendada maakohtus. Kaebaja esitas määruskaebuse ringkonnakohtule, kuid ringkonnakohtu tagastas samuti määruskaebuse ja jättis rahuldamata riigi õigusabi taotluse. Riigikohtusse saabunud määruskaebuse järel andis Riigikohtu halduskolleegium asja lahendada erikogule. Erikogu meenutas, et Riigikohtu üldkogu leidis 28. juuni 2021. a määru nr 3-21-30/19, et era- ja avalik-õiguslike suhete tiheda läbipõimumise tõttu ei ole võimalik kinnipeetavatele tervishoiuteenuste osutamisega seotud vaidlusi lugeda ainult era- või avalik-õiguslikeks. Viidatud üldkogu määru peeti otstarbekaks lahendust, kus kõiki kinnipeetavatele vanglas tervishoiuteenuse osutamisega seotud vaidlusi on pädevad lahendada halduskohtud. Üldkogu määrus ei puudutanud aga kinnipeetavale vanglavälise tervishoiuteenuse osutamisest võrsuvaid vaidlusi.

Erikogu leidis, et üldkogu lahendis ei vastatud küsimusele, millise kohtu poole tuleb kinnipeetaval pöörduda juhul, kui ta soovib nõuda niisuguse kahju hüvitamist, mille põhjuseks ta peab sellise tervishoiuteenuse osutaja raviviga või kohustuste rikkumist, kelle juurde vangla on ta ravile saatnud. Samuti ei loonud üldkogu määrus selgust selles, milline kohus vaatab kahjunõude läbi juhul, kui väidetav kahju on tekkinud vanglavälise eriarstiabi osutaja ja vangla arstide või ametnike tegevuse koosmõjus.

Erikogu jõudis seisukohale, et kõnealuste õigussuhete avalik- või eraõiguslikuks lugemisel ei ole otsustav see, kus kinnipeetavat ravitakse. Üldkogu määru kirjeldatud suhete kompleks, millel on nii avalik-õiguslikke kui ka eraõiguslikke jooni, iseloomustab kinnipeetavale tervishoiuteenuse osutamist nii vanglas kui ka väljaspool vanglat. Nii nagu kinnipeetava ravimisel vanglas, mõjutab ka vanglavälise ravi praktilist korraldust märkimisväärselt kinnipidamisrežiim. Erikogu hinnangul tekib kinnipeetaval väljaspool vanglat tervishoiuteenuse osutamise raames õigussuhe üksnes vanglaga, mitte teenust osutava haigla või kliinikumiga. Erikogu järeldas, et arsti vastu saab esitada võlaõigusliku nõude juhul, kui ta tekitab kinnipeetavale kahju väljaspool tervishoiuteenuse osutamist. Seega oli kaebaja nõude läbivaatamine halduskohtu pädevuses kõigi kolme väidetava tervisekahju tekkimisse panustanud tegevuse puhul (vanglavälise tervishoiuteenuse osutaja määras ravimi; vangla arstid jätkasid ravi sama ravimiga; vangla võis viivitada teise eriarsti juurde saatmisega).³¹

Põimunud era- ja avalik-õiguslikes suhetes, nagu tervishoiuteenuse osutamine kinnipeetavale, on Riigikohtu halduskolleegium asjas 3-22-1557 selgitanud, et kinnipidamiskeskuses kinni

³⁰ RKEKm [2-25-1078/6](#).

³¹ RKEKm [3-21-924/12](#).

peetava välismaalase ja riigi suhe ei erine oluliselt kinnipeetava ja riigi suhetest tervishoiuteenuse osutamisel. Asjas 3-21-924 tehtud erikogu määruse p-s 8 välistatakse halduskohtu pädevus vaid siis, kui tervishoiuteenus väljub tavapärase teenuse osutamise raamidest ja on kantud muust eesmärgist kui patsienti ravida. Viimasel juhul võib tervishoiuteenuse osutaja vastutada deliktiliste nõuete eest.³²

Kuigi asjas 3-21-924 määras erikogu kohtu pädevuse küsimuses, mis puudutab kinnipeetavatele tervishoiuteenuse osutamisest tekkinud vaidlusi, tekkis ebaselgus uuesti 1. juulist 2024 jõustunud VangS §-de 49–53 muudatusega, mille kohaselt korraldab vanglas tervishoiuteenust Tervisekassa. Riigikohtu halduskolleegium leidis, et eelnõu seletuskirja järgi on seadusandja eesmärk vanglas tekkivad tervishoiuteenuse osutamisega seotud vaidlused suunata tagasi tsiviilkohtumenetlusse.³³ Keerukust lisab 1. novembril 2024 jõustunud tervishoiuteenuse osutaja kohustusliku vastutuskindlustuse seadus (TOKVS), mis laieneb ka vanglatele. Vanglas tervishoiuteenuse osutamist pakub ja rahastab Tervisekassa. Tervisekassa kui haldusorgan viitab sellele, et tegemist on avalik-õiguslik suhtega ja selles suhtes tulenev vaidlus lahendatakse halduskohtus. Samas võib tervishoiuteenuse osutamisest kujuneda eraõiguslik vaidlus, kus samuti ei ole välistatud Tervisekassa kaasamine kolmanda isikuna. Maakohtud saavad menetleda vaidlusi, mis tekivad kinnipeetava ja kindlustusandja vahel juhul, kui kindlustusandja ei tuvasta kindlustusjuhtumit ning lepituskomisjonis kokkulepet ei saavutata. Lepitusmenetlus on tsiviilõiguslik vaidlus, mis eeldab kinnipeetavalt, et ta pöörduks oma õiguste kaitseks maakohtusse. Tulevane kohtupraktika näitab, kuidas neis asjus pädevust piiritletakse. Mõnevõrra on selgust toonud RKHKm 3-25-144, mis on erandlikult analüüsi valimisse lisatud ja mida käsitletakse allpool (vt analüüsi p 2.2).

Asjas **2-23-2831** esitati halduskohtule kaebus, mille eesmärgiks oli kohustada munitsipaallasteasutust võimaldama avaldaja alaealisele lapsele valla lasteaias puhkeajal muud vaikset tegevust, millega ei kaasneks kohustust viibida voodis. Halduskohus tagastas kaebuse põhjusel, et munitsipaallasteaia ja teenust saava isiku vahel on eraõiguslikud suhted. Avaldaja pöördus seejärel maakohtu poole, kes jättis asja menetlusse võtmata. Maakohus leidis, et puhkeaja kord tulenes sotsiaalministri määrusest ja munitsipaallasteaia direktori käskkirjaga kinnitatud kodukorrast. Maakohtu hinnangul olid mõlemad haldusaktid ja seega ei olnud poolte vahel eraõigussuhet.

Erikogu selgitas esmalt, et sõltumata kaebusele antavast õiguslikust kvalifikatsioonist saab see olla esitatud valla, mitte valla lasteasutuse vastu. Erikogu põhjendas, et lastaed on valla asutus, kes ei ole iseseisev avalik-õiguslik ega eraõiguslik juriidiline isik ning kellel puudub eraldi õigussubjektsus. Koolieelse lasteasutuse töö korraldamine kuulub kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lg 2 järgi omavalitsusüksuse ülesannete hulka ja lasteaia töötajate tegevus oma tööülesannete täitmisel tuleb lugeda valla tegevuseks. Erikogu ei nõustunud, et poolte vahel ei saanud tekkida eraõigussuhet. Ministri määrus ei olnud haldusakt ja teiseks lasteaia kohta kasutamiseks oli sõlmitud eraldi leping, millele oli viidatud ka lasteaia kodukorras. Erikogu selgitas, et lasteaiateenuse osutamisega seotud vaidlustes on esindatud nii haldusõiguslik kui eraõiguslik pool. Sellistel juhtudel tuleb välja selgitada, kas vaidluse alla

³² RKHKm [3-22-1557/27](#), p 9.

³³ RKHKm [3-22-2321/45](#), p 11.

sattunud asjaolude puhul jääb raskuskese lepingu alusel osutatava teenuse raamidesse ja väljaspoole avaliku võimu teostamist või vastupidi. Erikogu jäi seisukohale, et lasteaia päevakava täpse sisustamisega ei teostatud riigivõimu volitusi. Lasteaias lõunaune veetmise viis oli erikogu hinnangul lastehoiu ülesanne, millele on kõige omasem käsundussuhte vorm. Eeltoodust tulenevalt leidis erikogu, et TsMS § 1 järgi tuleb kohtuasi läbi vaadata tsiviilkohtumenetluse korras maakohtus.

Erikogu möönis, et kõiki mõeldavaid lasteaiateenuse osutamisega seotud erimeelsusi ei pruugi olla võimalik vaadata läbi kohtus. Selleks tuleb hinnata, kas tegu on seadusega kaitstud õiguse või huviga või kas hagi või avaldusega taotletud eesmärk on selline, millele riik peaks andma õiguskaitset. Lisaks tuleb vaadata seda, kas esitatud avalduse eesmärgiks on kaitsta isiku eeldatavat ja seadusega kaitstud õigust või huvi. Menetlusse võtmise eeldusi tuli kontrollida maakohtul.³⁴

2.2. Riigikohtu halduskolleegiumi lahendid

Asjas **3-22-2197** tunnistas Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsi (RKAS) juhatus otsusega nurjunuks avaliku kirjaliku enampakkumise Narva-Jõesuus asuva kinnistu müümiseks ja jättis tagastamata Aktsiaseltsi AUTOTRANS-NARVA tasutud tagatisraha. Halduskohus tagastas kaebuse, sest tema hinnangul ei olnud asja lahendamine halduskohtu pädevuses. Asjas sõltus kohtu pädevuse määramine vastusest küsimusele, kas RKAS-le kuuluv vara on käsitatav avaliku ressursina.

Halduskohus põhjendas, et kaebaja ja vastustaja vahel puudub avalik-õiguslikule suhtele iseloomulik subordinatsiooni suhe. Vaatamata asjaolule, et vastustaja ainuaktsionäriks on Eesti Vabariik, on vastustaja ise eraõiguslik juriidiline isik. Eraõiguslik juriidiline isik osaleb avalik-õiguslikus suhtes, kui ta täidab avalikku ülesannet. Kui eraõiguslik juriidiline isik võõrandab endale kuuluva kinnisvara, siis ei saa seda pidada avaliku ülesande täitmiseks. Avaliku ülesandega oleks tegemist juhul, kui vaidlusalune kinnistu kuuluks riigile. Käsitletaval juhul viimast kinnistusraamatust ei nähtunud. Halduskohus ei saanud edastada kaebust maakohtule, sest see oli selgelt adresseeritud halduskohtule.

Ringkonnakohus leidis seevastu, et asjas oli tegemist avalik-õigusliku vaidlusega, mille lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse. Ringkonnakohus selgitas, et RKAS on riigi loodud äriühing, kellele on riigivara üle antud selleks, et osutada riigile teenust. Juhul, kui riik ei oleks oma vara RKAS-le üle andnud, kohalduksid riigile oma varaga tehingute tegemisel avalik-õiguslikud kohustused, mis ei laiene eraisikule. Ringkonnakohus järeldas, et RKAS on osa avalikust sektorist laiemas tähenduses ning riigilt RKAS-le üle antud vara jääb avalikuks ressursiks, millega tehingute tegemisele kohalduvad avaliku õiguse põhimõtted. Järelikult on RKAS korraldatud kinnisasja avalik enampakkumine reguleeritud avaliku õiguse normidega ja nendest tulenev vaidlus on avalik-õiguslik, mis lahendatakse halduskohtus. Ringkonnakohus tühistas halduskohtu määruse ja saatis asja tagasi halduskohtusse menetluse jätkamiseks.

³⁴ RKEKm [2-23-2831/8](#).

RKAS esitas ringkonnakohtu lahendi peale määruskaebuse Riigikohtule. Riigikohus võttis asja menetlusse ja rahuldab määruskaebuse. Riigikohus selgitas, et vaidluse lahendamiseks oli vaja tuvastada, kas vaidlus on tekkinud avalik-õiguslikus suhtes, mis eeldab, et üks selle pooltest oleks avaliku võimu kandja. Riigikohus nentis, et pooled ei vaidle selle üle, et RKAS on eraõiguslik juriidiline isik ja et kinnistu oli vaidlustatud otsuse tegemise ajal tema omandis. Riigikohus ei nõustunud ringkonnakohtu põhjendustega, selgitades, et kui RKAS müüb avalikul enampakkumisel enda eraomandis olevat kinnisasja ning tema ainsaks eesmärgiks on saada kinnisasja eest parim võimalik pakkumine, on tehing puhtalt eraõiguslik. RKAS ei täitnud kinnisasja müügil ühtegi avalikku ülesannet. Järelikult on vaidlustatud otsus tehtud eraõigussuhtes ning sellest tulenev vaidlus vaadatakse TsMS § 1 kohaselt läbi maakohtus. Kolleegium märkis, et RKAS võib täita avalikku ülesannet muude tegevuste raames, kuid need ei mõjuta hinnangut õigussuhtele, millest kasvas välja praegune vaidlus.

Riigikohus leidis, et RKAS ei osutanud vaidlusaluse tehingu tegemisel riigile kinnisvarateenust riigivaraseaduse (RVS) § 92 lg 2 mõttes. Kinnistu anti RKAS-le üle Vabariigi Valitsuse korraldusega aktsiakapitali suurendamiseks, kuid see ei tähendanud, et tehinguga osutati kinnisvarateenust. Kuigi RKAS on asutatud riigile kinnisvarateenuse osutamiseks ja täidab avalikku ülesannet riigile vajaliku kinnisvara haldamisel, ei täitnud ta seda ülesannet vaidlusaluse tehingu puhul. Tehinguga müüs RKAS riigile mittevajaliku kinnisasja, et teenida tulu, mitte toetada avaliku võimu teostamist. Seetõttu ei olnud tehing avalik-õiguslik. RVS § 93 lg 1 p 2 ja § 8 sätestavad küll põhimõtted kinnisvarateenuse osutamisel, kuid need ei anna vara ostmisest huvitatud isikutele subjektiivseid avalikke õigusi ega muuda vaidlust avalik-õiguslikuks.³⁵

Asjas **3-25-144** esitas kinnipeetav halduskohtule kaebuse, milles soovis, et talle hüvitataks ebakvaliteetse tervishoiuteenuse osutamisega Tartu Vanglas põhjustatud mittevaraline kahju 10 000 eurot. Haldusasjas määrati vastustajaks haigla, kes tegutses vanglas tervishoiuteenuse osutajana. Vastustaja hinnangul ei kuulunud vaidlus halduskohtu pädevusse. 1. juulil 2024 jõustunud vangistusseaduse redaktsiooniga muudetud kinnipeetavate ravi korralduse valguses võttis kolleegium seisukoha ka õigussuhte kvalifitseerimise küsimuse suhtes. Kehtiva VangS § 49 lg 3 kohaselt korraldab tervishoiuteenuste osutamist kinnipeetavale Tervisekassa. Selleks sõlmib Tervisekassa ravi rahastamise lepingu tervishoiuteenuse osutajaga (vt VangS § 52 lg 1). Kolleegium pidas seda lepingut halduslepinguks, millega haigla võtab endale kohustuse osutada avalikes huvides teenust, mille toimimise eest vastutab PS § 28 lg 1 ja VangS §-de 49, 52 ja 53 alusel lõppkokkuvõttes riik. Kolleegium järeldas sellest, et haigla täidab kinnipeetavatele tervishoiuteenuse osutamisel enda nimel avalikku ülesannet. Riik rikub kinnipeetavate vastu oma kohustusi, kui ta pole suutnud Tervisekassa või tervishoiuteenuse osutaja kaudu tagada nõuetekohast ravi. Kolleegiumi nägemusel tekib tervishoiuteenuse osutamisel täiendav õigussuhe kinnipeetava ja haigla vahel. Sõltumata sellest, et selliste nõuete lahendamisel tuleb kohaldada eraõiguse norme, on kolleegiumi hinnangul kinnipeetavate ravi vaidluste lahendamine jätkuvalt halduskohtu pädevuses HKMS § 4 lg 1 kohaselt. Kolleegiumi hinnangul on avaliku ülesande täitmine delegeeritud eraõiguslikule juriidilisele isikule ehk haiglale. Sellest tulenevalt nähti, et kinnipeetaval on võimalik nõuda kahjuhüvitist solidaarselt

³⁵ RKHKm [3-22-2197/26](#).

nii tervishoiuteenuse osutajalt kui ka riigilt vangla kaudu, kui tervishoiuteenuse osutaja on rikkunud oma kohustusi riigi ülesande täitmisel.

Kohtuharu pädevuse määramise kohta võib lahendist välja lugeda järgmist. Kolleegiumi arvates ei sisalda tervishoiuteenuste korraldamise seaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seadus ega TOKVS ise ühtegi õigusnormi, mis puudutaks pädeva kohtu määramist. Kolleegiumi hinnangul ei saa Riigikohtu üldkogu antud tõlgendust HKMS § 4 lg-le 1 ja kohtute pädevust muuta vaid seaduse seletuskirja alusel (PS § 104 p 14, HKMS § 4 lg 1 teine lauseosa). HKMS § 4 lg-le 1 tuginedes leidis kolleegium, et seda vaidlust on pädev lahendama halduskohus.³⁶

Halduskolleegiumi lahendile lisati ka eriarvamus. Selle esitanud kohtunik leiab, et niisuguse kaebuse lahendamine ei kuulu halduskohtu pädevusse. Kohtuniku hinnangul tugineb lahendis viidatud üldkogu tõlgendus tervishoiuteenuste korraldusele vanglates selle aja normide järgi. Reguleerides kinnipeetava ja tervishoiuteenuse osutaja suhet vanglas eraõigusliku, mitte avalik-õigusliku suhtena, väljendaski Riigikogu selget tahet muuta kohtute pädevusi nende vaidluste lahendamisel. Õigussuhte kvalifitseerimisel väljendus erimeelsus samuti selles, et tervishoiuteenust ei osutata mitte halduslepingu alusel nii, et patsiendil tekib õigussuhe riigiga, vaid eraõiguslikus suhtes võlaõigusseaduse alusel. Eriarvamusele jäädi ka selles, et riik, Tervisekassa ja tervishoiuteenuse osutaja, veelgi enam aga kindlustusandja, peaksid vastutama kinnipeetava ees ravivea eest solidaarselt.³⁷

Seega loob eelmainitud lahend selgust 2024. a tehtud seaduse muudatustele. Samas jääb õhku mõnetine ebakindlus, millise kohtu pädevuses on vanglas tervishoiuteenuse osutamisest tekkinud vaidluste lahendamine.

³⁶ RKHKm [3-25-144/21](#).

³⁷ RKHKm [3-25-144/22](#).

3. MAA- JA HALDUSKOHTU NING RINGKONNAKOHTU PRAKTIKA

Kohtupraktika on jaotatud samuti valdkondade kaupa. Suurem osa pädevuse küsimustest tekib riigi õigusabi taotluste lahendamisel. Seejärel on kohtupraktika koondatud vaadeldaval ajavahemikul esinenud alateemade kaupa. Kohtupraktika hulgas on ka Riigikohtu lahendeid, milles võeti seisukoht kohtu pädevuse suhtes.

3.1. Riigi õigusabi määramine

Asjas **3-25-997** oli taotleja enda sõnul hasartmängur ning tal oli varem mängukeeld. Ta soovis teada saada, kas tal on võimalik kaotatud rahasummad tagasi saada ning kas tal oleks võimalik saada kohtus esindamiseks tasuta advokaadi abi riigi õigusabina. Halduskohus leidis, et taotleja soovib riigi õigusabi eraõigusliku vaidluse lahendamiseks, ja edastas RÕS § 10 lg 7 alusel asja maakohule.

Asjas **3-25-513** soovis taotleja esitada kahjunõude regionaalhaigla ja seotud isiku vastu, kuna nende tegevuse tõttu maeti tema sugulane valesse matmispaika ja ta tuleb ümber matta. Halduskohus leidis, et taotlusest nähtuvalt ei nõua taotleja avalik-õiguslikus suhtes avaliku võimu kandja tegevusega põhjustatud kahju hüvitamist, vaid kahjunõue on esitatud eraõigusliku juriidilise isiku ja füüsilise isiku vastu. Seega edastati taotlus maakohule RÕS § 10 lg 7 alusel.

Asjas **3-24-1411** esitas kinnipeetav riigi õigusabi taotluse, et vaidlustada riigiprokuröri otsus, millega jäeti tema kaebuse alusel kriminaalmenetlus alustamata. Esmalt leidis Tartu Halduskohus, et tal puudub pädevus hinnata kriminaalmenetluse toimingute, sh kriminaalmenetluse alustamata jätmise, õiguspärasust. Seepärast edastas halduskohus riigi õigusabi taotluse RÕS § 10 lg 7 alusel Tartu Ringkonnakohtule, sest kaebus oli esitatud Riigiprokuratuuri määruse peale, millega jäeti kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale esitatud kaebus rahuldamata. Tartu Ringkonnakohus leidis, et kaebuse lahendamine kuulub KrMS § 27¹ lg 2 kohaselt Tallinna Ringkonnakohtu pädevusse, kuna kriminaalmenetluse alustamata jätmise teatise koostas Riigiprokuratuur. Tallinna Ringkonnakohus leidis, et vaidlustatud alusdokument ei ole Riigiprokuratuuri koostatud määrus, vaid kriminaalasja alustamata jätmise teade, mida ei saa vaidlustada ringkonnakohtus. Tallinna Ringkonnakohus leidis, et riigi õigusabi taotluse lahendamine kuulub Viru Maakohtu pädevusse, kuna kriminaalasi oleks esitatud kuriteokaebusele tuginedes just Viru Maakohtule. Eelnev illustreerib hästi, kuidas olemuselt lihtsa riigi õigusabi taotluse lahendamiseks on läbitud pikk ja vaevaline pädevuse määramise kadalipp.

Asjas **2-22-4564** soovis avaldaja riigi õigusabi selleks, et tagasi saada korda tehtud asi või hüvitada kahju. Väidetavalt andis taotleja vangla lattu terve televiisori, mis tagastati katkisena. Vangla keeldus kahju hüvitamast. Maakohus keeldus taotlust menetlusse võtmast TsMS § 371 lg 1 p 1 alusel ja edastas selle RÕS § 10 lg 7 alusel halduskohtule.

Asjas **3-23-2826** oli taotleja eesmärk vaidlustada vangla tegevus, mis puudutas taotleja karistuse kandmisest vabastamise menetlust. Taotleja soovis riigi õigusabi, et vaidlustada

vangla tegevus, mis seostus maakohtule esildise esitamisega vabastada taotleja karistuse kandmisest. Kohtupraktikale tuginedes leidis halduskohus, et asja lahendamine kuulub maakohtu pädevusse. Kohus edastas RÕS § 10 lg 7 alusel riigi õigusabi taotluse maakohtule.

Asjas **2-23-11629** keeldus maakohus lahendamast kinnipeetava kaebust vangla tegevuse peale, sest seda oli pädev lahendada hoopis halduskohus. Kaebusega koos esitati ka riigi õigusabi taotlus. Maakohus ei edastanud riigi õigusabi taotlust halduskohtule RÕS § 10 lg 7 alusel, vaid selgitas menetlusosalisele, et tal tuleb esitada oma nõue koos riigi õigusabi taotlusega halduskohtule.

HKMS § 121 lg 1 p 1 järgi tagastab kohus kaebuse, kui vaidluse lahendamine ei ole halduskohtu pädevuses. RÕS § 10 lg 7 on erinorm, mille järgi, kui taotlus on esitatud kohtule, kelle pädevuses ei ole vaadeldaval juhul otsustada riigi õigusabi andmine, edastab kohus viivitamata taotluse vastavalt kuuluvusele, teatades sellest taotlejale. Nimetatud normiga oli kohtu hinnangul hõlmatud ka olukord, kui riigi õigusabi taotlus tuleb edastada teisele kohtule kohtualluvusest lähtuvalt. Nii oli asjas **3-25-2605**, kus taotleja eesmärk oli saada riigi õigusabi kriminaalmenetluse alustamata jätmise teadete peale kaebuse esitamiseks. Halduskohus leidis, et kuna taotleja viibib vanglas, siis on tema riigi õigusabi taotluse lahendamine maakohtu pädevuses. Seega edastas halduskohus RÕS § 10 lg 7 järgi viivitamata taotluse vastavalt kuuluvusele maakohtule, teatades sellest taotlejale.³⁸

Samas leidis ka kohtupraktikat, kus asja edastamisel RÕS § 10 lg 7 alusel viidati lisaks ka TsMS normidele. Asjas **2-25-6742** tuvastas maakohus, et avaldaja, kellele tehti ettekirjutus Eestist lahkumiseks ja kohaldati sissesõidukeeldu, esitas riigi õigusabi taotluse vaidlustamiseks ettekirjutust. Viidates RÕS § 10 lg-le 7, leidis maakohus, et asja lahendamine ei kuulu maakohtu pädevusse. RÕS § 10 lg 3¹ kohaselt esitatakse riigi õigusabi taotlus haldusmenetluses esindaja palkamiseks taotleja elu- või asukohajärgsele või õigusteenuse osutamise eeldatava koha järgsele halduskohtule. Maakohus selgitas lisaks, et TsMS ei näe ette kaebeõigust määruse peale, millega kohus saadab avalduse teisele kohtule menetlemiseks. Valele maakohtule ekslikult esitatud avalduse menetlusse võtmisest ei keelduta, vaid edastatakse pädevale Eesti kohtule (TsMS § 65 esimene lause ja TsMS § 75 lg 2). See lähtub eeldusest, et Eesti kohtusüsteem on tervik ning kohus ei saa kohtualluvuse puudumise tõttu keelduda dokumendi menetlemisest (vt Tallinna Ringkonnakohtu määrus tsiviilasjas 2-18-4716). Maakohus nentis, et TsMS § 76 lg 2 näeb kaebeõiguse ette üksnes juhul, kui kohus avastab pärast avalduse menetlusse võtmist, et asi ei allu sellele kohtule, ning teeb selle kohta asja üleandmise määruse.

Asjas **2-25-6742** viitas maakohus riigi õigusabi taotluse edastamisel halduskohtule nii RÕS § 10 lg-le 7 kui ka ringkonnakohtu praktikale asjas 2-18-4716. Sama moodi toimis maakohus ka asjas **2-24-12214**, kuid siin nimetas ta asja saatmist edastamiseks kohtualluvuse järgi. Lisaks tõi maakohus välja, et TsMS ei näe ette kaebeõigust määruse peale, millega kohus saadab avalduse teisele kohtule menetlemiseks või kui esineb TsMS § 76 lg 2 erand.

³⁸ Sarnaseid lahendeid oli ka järgmistes asjades: 3-24-1345, 3-25-1194, 3-25-54, 3-24-2630, 3-24-728, 3-23-1387, 3-22-2686, 3-22-147, 3-22-119, 3-25-2672, 3-24-1944, 2-25-6742, 2-24-436, 2-22-15604, 3-22-1986, 2-22-12866, 1-21-5672, 2-23-11230, 3-23-2866.

TsMS § 65 esimese lause ja TsMS § 75 lg 2 kohaldamine toetub Tallinna Ringkonnakohtu 22. mail 2018 asjas 2-18-4716 tehtud määruse p-le 6. Ringkonnakohus selgitas seal, et TsMS ei näe ette kaebeõigust määruse peale, millega kohus saadab avalduse teisele kohtule menetlemiseks. Valele maakohtule ekslikult esitatud avalduse menetlusse võtmisest ei keelduta, vaid see edastatakse pädevale Eesti kohtule (TsMS § 65 esimene lause ja TsMS § 75 lg 2). See lähtub eeldusest, et Eesti kohtusüsteem on tervik ning kohus ei saa kohtualluvuse puudumise tõttu keelduda dokumendi menetlemisest. TsMS § 76 lg 2 näeb kaebeõiguse ette üksnes juhul, kui kohus avastab pärast avalduse menetlusse võtmist, et asi ei allu sellele kohtule, ning teeb selle kohta asja üleandmise määruse.³⁹ Seejuures on märgata kohtupraktikat, kus kohus ei keeldu asja menetlusse võtmast ja kohtualluvusega edastab asja teise õigusharu kohtule. Asjas **2-24-12214** edastati riigi õigusabi taotlus maakohtust halduskohtule RÕS § 10 lg 7 alusel, kuid põhjendustes viidati ka Tallinna Ringkonnakohtu 22. mail 2018 tsiviilasjas 2-18-4716 tehtud määruse p-le 6. Sama lahenduskäik oli ka asjades **2-24-7768** ja **2-24-3282**. Leidus ka asju, nt **3-23-1387**, kus riigi õigsabi taotlus tuli üle anda teise piirkonna kohtule, kuid põhjendustes viidati HKMS § 10 lg-le 2. Taotluse esitaja teavitamise kohustuse juures viidati RÕS § 10 lg-le 7. Seega näib, et riigi õigusabi andmise asja lahendamise kohtupraktika on jätkuvalt kohtualluvuse ja pädevuse küsimuse piiritlemises ebalev.

RÕS § 10 lg-st 7 tuleneb kohustus edastada taotlus viivitamatult vastavalt kuuluvusele. Kuuluvust ei tohiks tõlgendada kitsalt kui alluvust, vaid ka kui pädevuse jaotust haldus- ja maakohtu vahel. TsMS § 65 ei käsitle kohtute pädevust, vaid kohtualluvust. Sätte eesmärk on reguleerida dokumendi valesse kohtusse saatmise korral menetlustähtaja arvutamist. TsMS kommentaaride terminikasutusest võib jääda ebaselgeks, kas seadus kohaldub ka teise menetlusliigi pädevusele. Välistatud ei ole sätte laiendav tõlgendamine ka selliselt, et tähtaja järgimiseks piisab dokumendi saatmisest ka halduskohtule, kes peaks selle ise edasi saatma.⁴⁰ Lähtudes sellest, et sätte selgitab peamiselt hagi kohtusse jõudmise ajast kinni pidamisest dokumendi ebaõigusse kohtusse saatmisel, siis ei tuleks TsMS § 65 kohaldada teise menetlusliigi pädevuse asjades. Seaduse kommentaarides selgitatakse, et kui maakohus leiab, et asja on pädev lahendama halduskohus, ei ole tal õigust anda asja TsMS § 76 lg 1 järgi üle halduskohtule, vaid hagi tuleb pädevuse puudumise tõttu TsMS § 423 lg 1 p 13 alusel jätta läbi vaatamata.⁴¹ TsMS § 76 reguleerib asja üleandmist kohtualluvuse järgi. Maakohtul ei ole TsMS § 76 lg 1 alusel õigust anda asja kohtualluvuse korras üle teisele kohtuharule. Teiseliigilist asja on erandlikult võimalik riigi õigusabi taotluste puhul üle anda, kui asja üleandmise alus tuleneb RÕS § 10 lg-st 7 kui erinormist. Teistel juhtudel on kohtutel kohustus asja mitte menetleda, põhjendada menetlemata jätmist ja tulenevalt tuvastatud õigussuhte iseloomust selgitada menetlusosalisele, milline on kohtueelse menetluse või kohtumenetluse kord. Kohtud peavad arvestama asjaoluga, et õige menetlus ja õiguslik alus pädevuse määramiseks mõjutab ka menetlusosalise edasikaebeõigusi. Sealjuures tuleb arvestada, et kui teise õigusharu kohus on juba varem leidnud, et vaidluse lahendamine ei kuulu tema pädevusse, siis ei ole edastada võimalik, vaid taotlus tuleb pädeva kohtu määramiseks saata Riigikohtule.

³⁹ Asjas **2-23-123784** viidati RKK lahendile ja edastati asi alluvuse korras õige menetlusliigi kohtule.

⁴⁰ V. Kõve. Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne, § 65, p-d 3.1 ja 3.2.

⁴¹ *Ibid*, § 65, p 3.2.

3.2. Üürisuhtest tekkinud õigusvaidlus

Asjas **3-23-1593** palus kaebaja halduskohtul tuvastada, et linna ja kaebaja vahel sõlmitud munitsipaalaluruumi üürileping on jätkuvalt viieaastase tähtajaga tähtajaline üürileping. Halduskohus tagastas kaebuse HKMS § 121 lg 1 p 1 alusel ja jättis rahuldamata kaebaja taotluse edastada asi Riigikohtule pädeva kohtu määramiseks. Halduskohus leidis, et tegemist on pooltevahelise tsiviilõigussuhtega, mis kuulub maakohtu pädevusse. Kaebaja taotlus edastada asi Riigikohtule pädeva kohtu määramiseks jäeti rahuldamata, sest maakohus pidas end pädevaks seda õigusvaidlust lahendama ja tuvastas, et poolte üürileping muutus tähtajatuks. Ka ringkonnakohus jäi seisukohale, et poolte üürilepingut puudutav tuvastamiskaebus ei ole halduskohtu pädevuses.

Asjas **2-23-4184** palus hageja kohtul tuvastada, et kohalike omavalitsuste eluruumide üürilepingute lõpetamise vaidlused on ilma õigusliku aluseta antud halduskohtust tsiviilkohtusse. Hageja hinnangul kohus ei kohaldanud ühtegi haldusmenetluse sätet ning ei osanud eristada linnaametniku toimingut vaidlustamist linna haldusakti ehk tahteavalduse kehtetuse tuvastamisest. Maakohus keeldus hagi menetlusse võtmast, sest hageja taotletavat eesmärki ei olnud võimalik saavutada. Kohtud olid tsiviilasjades 2-18-582 ja 2-19-15949 põhjalikult uurinud, et üürilepingu ülesütlemine oli kehtiv. Halduskohtud leidsid, et kohalik omavalitsus ei pea munitsipaalaluruumi üürilepingu ülesütlemisel välja andma haldusakti.

3.3. Tervishoiuteenuse osutamisega seotud vaidlused

Asjas **3-24-3501** esitati halduskohtule riigi õigusabi taotlus, sest taotleja ei olnud rahul Tartu Ülikooli Kliinikumi tegevusega tema psühhiaatrilise ravi korraldamisel. Halduskohus leidis, et tegemist on võlaõigusliku vaidlusega, mille lahendamine on maakohtu pädevuses. Taotlejat juhendati pöörduma maakohusse ja tema taotlus jäeti läbi vaatamata. Kaebaja esitas mitu kaebuse täiendust, määruskaebuse Tallinna Ringkonnakohtule ning ka tõendi, millest nähtus, et ta on varem pöördunud maakohtusse juhtimisõiguse taastamise asjus. Maakohus keeldus asja menetlusse võtmast, sest leidis, et asja lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse.

Ringkonnakohus rahaldas kaebaja määruskaebuse ja saatis riigi õigusabi taotluse lahendamiseks halduskohtule. Ringkonnakohus leidis, et halduskohus on pädev lahendama juhtimisõiguse taastamiseks vaja mineva tervisetõendi peale esitatud vaidlusi. Seega jättis halduskohus ekslikult taotleja riigi õigusabi taotluse läbi vaatamata pädevuse puudumise argumendil.

Vaadeldavas asjas näib piiritlemise küsimus olevat tekkinud sellest, mida kohus luges õigussuhte iseloomuks. Kaebaja lõppeesmärk oli taastada oma juhtimisõigus, kuid halduskohtu hinnangul vaieldi tervishoiuteenuse osutaja tegevuse üle patsiendile raviteenuse osutamisel. Ka avaldaja väljendas arusaamatust, kuidas kohtud üksteisele ütlevad, et see on hoopis teise kohtu pädevuses.

3.4. Kinnipeetavatega seotud vaidlused

Asjas **2-25-19206** esitatud hagi soovis kinnipeetav, et vangla hüvitaks talle tema pikaajalistest üleelamistest ja kannatuste põhjustamisest tekkinud mittevaralise kahju. Maakohus selgitas määruse kohustuslikku kohtueelset vaidemenetlust ja et selle järel tuli kaebus esitada halduskohtule. Kohus selgitas, et TsMS ei näe ette kaebeõigust määruse peale, millega kohus saadab avalduse menetlemiseks teisele kohtule. TsMS § 76 lg 2 näeb kaebeõiguse ette üksnes juhul, kui kohus avastab pärast avalduse menetlusse võtmist, et asi ei allu sellele kohtule, ning teeb selle kohta asja üleandmise määruse. Käesoleval juhul ei olnud kohus avaldust menetlusse võtnud. Seega maakohus edastas kinnipeetava avalduse halduskohtule. Märkida tasub ka seda, et menetlustoiminguks on märgitud avalduse saatmine kohtualluvuse järgi. Asjas ei olnud ka riigi õigusabi taotlust, mille korral oleks saanud taotluse lahendamise pädevust lahendada RÕS § 10 lg 7 alusel.

Asjas **2-23-16506** esitas kinnipeetav hagiavalduse maakohtule. Hagi aluseks oli asjaolu, et läbiotsimise käigus võeti ära ning hävitati hagejale kuulunud esemed, mille eest ta soovis saada varalise kahju tekitamise eest 200 eurot hüvitist. Maakohus leidis, et hagejal on avalik-õiguslik suhe riigiga ning varalise kahju hüvitamise nõue tuleb esitada riigi (vangla) vastu. Maakohus jättis hagi TsMS § 371 lg 1 p 1 alusel menetlusse võtmata, sest hagejal tuleb oma õiguste kaitseks pöörduda halduskohtusse.

Asjas **2-23-3649** soovis kinnipeetav vaidlustada maakohtus ohustaatust, mille vangla oli märkinud tema individuaalsesse täitmiskavasse. Maakohus keeldus asja menetlusse võtmast, sest leidis, et ta ei ole pädev kaebust lahendama. Kuigi kinnipeetav esitas selle peale määruskaebuse, siis ringkonnakohus jättis selle rahuldamata ja maakohtu määruse muutmata.

Asjas **2-22-7323** esitas avaldaja maakohtule taotluse, milles palus kohtul määrata kahjutasu oma äranägemisel, kuna vangla valvurid katkestasid tema T-särgita jalutuskäigu õues, kuigi tal oli selleks arsti luba. Maakohus leidis, et tegemist ei ole tsiviilasjaga, mille lahendamine kuuluks maakohtu pädevusse. Maakohus selgitas, et avalik-õiguslike vaidluste lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse ja kahju hüvitamise nõue lahendatakse riigivastutuse seaduse alusel. Maakohus keeldus asja menetlusse võtmast TsMS § 371 lg 1 p 1 ja lg 2 p 2 alusel.

3.5. Kriminaal- ja haldusasja piiritlemine

Asjas **3-24-182** palus avaldaja võtta vastutusele kriminaalhooldaja, kes väidetavalt võltsis kaebaja allkirja ja esitas vanglale valeandmeid. Nende tõttu jäi ära kaebaja tingimisi enne tähtaega vabastamine elektroonilise valve kohaldamisega. Halduskohus tagastas kaebuse HKMS § 121 lg 1 p 1 alusel, kuna vaidluse lahendamine ei olnud halduskohtu pädevuses. Lisaks selgitas kohus, et kui kaebaja arvates on vanglaametnik toime pannud kuriteo (võltsinud dokumenti), siis saab kaebaja esitada kuriteokaebuse prokuratuurile (KrMS § 195 lg 2). Halduskohus tõi ka välja, et KIS andmetel esitas kaebaja sama kaebuse esmalt maakohtule, kus see registreeriti tsiviilasjana 2-23-13333. Maakohus keeldus määrusega asja menetlusse võtmast, sest kaebus vangla (sh vanglaametnike) tegevuse peale tuli esitada maakohtule. Halduskohus ei edastanud asja Riigikohtule pädeva kohtu määramiseks, sest halduskohtu

hinnangul ei kuulunud see küsimus ühegi kohtu pädevusse. Kaebajal tuli oma eesmärgi saavutamiseks esmalt saavutada kriminaalmenetluse alustamine uurimisasutuses või prokuratuuris. Lõpetuseks selgitas halduskohus, et kui kaebaja soov on vaidlustada, et vangla ei esitanud kohtule materjale tema vabastamiseks tingimisi enne tähtaega elektroonilise valve kohaldamisega, tuleb tal pöörduda maakohtu kriminaalasju lahendava täitmiskohtuniku poole.

Asjas **3-24-3275** leidis kaebaja, et prokuröri tehtud toimingud kriminaalmenetluses olid talle tekitanud kahju. Halduskohus selgitas, et vaidlus on iseenesest avalik-õiguslik, kuid selles menetluses tekitatud kahju hüvitamist reguleerib SKHS. Seega tuli kahju hüvitamise taotlus kriminaalmenetluses esitada prokuratuurile ja vääртеomenetluses kohtuvälisele menetlejale ja pärast kohtueelset menetlust on kaebuse lahendamine maakohtu pädevuses. Selles osas kaebus tagastati HKMS § 121 lg 1 p 1 alusel.⁴²

Asjas **2-23-11416** esitas hageja maakohtule vanemprokuröri vastu hagi, milles nõudis kahju hüvitamist, sest viimane kirjutas temast arvamuseartikli. Hageja leidis, et arvamuseartikli kirjutamine ei seostu prokuratuuriseaduse (ProkS) § 1 lg-s 1 loetletud ülesannetega. Maakohus leidis, et praegusel juhul määrab vaidluse lahendamiseks pädeva kohtu asjaolu, kas artikli sisu seostub prokuratuuri avalike ülesannetega. Maakohus viitas ka Riigikohtu halduskolleeegiumi 2023. a lahendile, milles käsitleti vaidlust, kus küsimuseks oli pärast kahe isiku kahtlustatavana kinnipidamist prokuröri pressikonverentsil avaldatud sõnade õiguspärasus ja sellega seostuva kahju hüvitamise võimalikkus.⁴³ Seega oli ka Riigikohus hiljuti tunnustanud sellise tegevusega seotud vaidluste lahendamist halduskohtumenetluses. Maakohtu hinnangul oli tegemist analoogse olukorraga. Ta leidis, et vaidluse lahendamine ei allunud tsiviilkohtule, ja jättis hagiavalduse läbi vaatamata.

Asjas määruskaebust lahendanud ringkonnakohus jättis maakohtu määruse muutmata. Ringkonnakohus leidis, et arvamuseloos avaldatud teave puudutas prokuratuuri põhiülesannet – korruptsioonijuhtumite kriminaalmenetlusi ja nende kohtueelset juhtimist –, mis ProkS § 1 lg 1 kohaselt toimub avalik-õiguslikus suhtes. Artiklis ei olnud viiteid eraõiguslikule tegevusele, nagu lepingu sõlmimine. Ringkonnakohtu hinnangul ei sõltunud kohtute pädevus sellest, kas prokuratuur tegutses õiguspäraselt või õigusvastaselt. Ringkonnakohus leidis, et vaidluse lahendamine kuulub halduskohtu, mitte maakohtu pädevusse. Riigikohus asja menetlusse ei võtnud. Kaebus esitati Tallinna Halduskohtusse, kuid lähtuvalt ringkonnaprokuratuuri asukohast anti HKMS § 10 lg 2 järgi alluvuse korras üle Tartu Halduskohtule. Viimane võttis asja menetlusse.

Asjas **4-24-1567** registreeris maakohus kaebuse politsei- ja tolliametnike tegevuse peale. Kaebuses viidati Maksu- ja Tolliameti aktile, kaebuse esitaja avaldas ametiisikute tegevuse suhtes rahulolematust. Maakohus jättis kaebuse läbi vaatamata, sest tegemist oli avalik-õiguslikus suhtes tekkinud vaidlusega ja tal puudus pädevus kaebus sisuliselt läbi vaadata. Kuigi kaebaja esitas määruskaebuse ringkonnakohtule, siis viimane jättis määruskaebuse rahuldumata ja maakohtu määruse jõusse. Ringkonnakohus selgitas, et kuigi osal juhtudel saadab kohus valesse kohtusse saadetud asja ise õigele kohtule, siis praeguses asjas kohtul seda

⁴² THKm 3-23-2971.

⁴³ RKHKo [3-19-1565/46](#).

kohustust polnud. Ringkonnakohus selgitas, et väärteomenetluse seadustiku § 14 lg 2 järgi kontrollib kohus väärteoasja kohtualluvust kohtulikku arutamist ette valmistades. Kui kohus tuvastab vale kohtualluvuse, koostab ta väärteoasja alluvusjärgsele kohtule saatmise määruse. Analoogsed sätted on halduskohtumenetluses (HKMS § 10 lg 1) ja tsiviilkohtumenetluses (TsMS § 65). Menetlusliigi üleselt toimib õigele kohtule edastamine riigi õigusabi saamise taotluse korral (RÕS § 10 lg 7). Maakohus pidi asja jätma läbi vaatamata ja tagastama.

Asjas **2-23-6104** esitas hageja maakohtule hagi Eesti Vabariigi vastu kahju hüvitamise nõudes. Väidetavalt arestis kohus kriminaalasjas tema vara ebaseaduslikult. Maakohus leidis, et hageja esitatud nõudest tulenevad kahju hüvitamise alused sätestab SKHS. Maakohtu jaoks olid hageja esitatud asjaolud selleks liiga üldsõnalised ja ebaselged, et neile tuginedes saaks väita, et hageja õigusi on rikutud, või mis põhjusel hageja ei ole esitanud kahju hüvitamise nõuet SKHS §-de 14 või 18 alusel. Maakohus ei võtnud asja menetlusse TsMS § 371 lg 1 p 1 alusel.

Asjas **3-25-1545** esitati halduskohtule kaebus Justiits- ja Digiministeeriumi loovutamismääruse täitmise edasilükkamise otsustuse tühisuse tuvastamiseks või alternatiivselt tühistamiseks. Halduskohus leidis, et loovutamise edasilükkamise kui menetlusliku vea saab parandada kohus, kes on pädev otsustama loovutamise küsimust. Eesti õiguskorra kohaselt on selleks maakohus. Kohus tuvastas, et ministeeriumi taotluse alusel on loovutamismenetlus juba algatatud, kuid halduskohus ei saa kohustada riiki loovutamise toimingut tegema, kui see on kohtulahendiga edasi lükatud. Maakohus lükkas määruse täitmise edasi kuni kaebaja karistuse ärakandmiseni või ennetähtaegse vabastamiseni. Halduskohus leidis, et loovutamislahend täidetakse alles siis, kui ministeeriumi kiri tunnistatakse tühiseks või tühistatakse. Kuna ringkonnakohus tühistas maakohtu algse lõpplahendi, on menetlus praegu pooleli maakohtus.

Ringkonnakohus jättis halduskohtu lahendi jõusse. Ringkonnakohus selgitas, et KrMS § 431 lg 1 kohaselt lahendab sama seadustiku §-des 424–428¹ ja § 430 reguleerimata küsimused ning muud kohtulahendi täitmisel ilmnevad kahtlused ja ebaselgused lahendi teinud kohus või kohtulahendit täitmisele pöörava maakohtu täitmiskohtunik määrusega. Ringkonnakohus nõustus halduskohtuga, et loovutamismääruse täitmise edasilükkamise otsustamine on loovutamismääruse täitmise käigus tekkiv küsimus. Tegemist oli otseselt kohtulahendi täitmisel tekkinud küsimusega KrMS § 431 mõttes. Ringkonnakohus märkis, et loovutamismenetluses tehtud määruse vaidlustamise võimalust halduskohtus ei näe KrMS ette ja seega kohtulahendi täitmisest tekkinud küsimused lahendab KrMS § 432 lg-s 1 ette nähtud korda järgides maakohus.

Asjas **3-23-2933** soovis kaebaja esitada kahju hüvitamise nõuet juba lõppenud kriminaalmenetluste tõttu. Halduskohus leidis, et sellisel juhul tuleb lähtuda SKHS §-s 21 sätestatust. Halduskohus ei olnud pädev lahendama lõppenud kriminaalmenetlusega tekitatud kahju hüvitamise nõudeid ja tagastas kaebuse HKMS § 121 lg 1 p 1 alusel. Menetluslikult samale järelduse jõudsid kohtud ka sarnases asjas **3-24-289**.

3.6. Varia

Asjas **3-25-1194** esitas avaldaja maakohtule avalduse, milles soovis, et hüvitataks maakohtu õigusvastase otsusega tekitatud mittevaraline kahju, mille põhjustas tervise rikkumine, samuti seaduse rikkumine ja riigivõimu omavoli. Maakohus keeldus asja menetlusse võtmast, põhjendades seda asjaoluga, et avalik-õiguslikus suhtes tekitatud kahju hüvitamise üle otsustamine kuulub halduskohtu pädevusse. Halduskohus võttis asjas menetlusse.

Asjas **2-22-19202** jättis maakohus kaebus menetluse võtmata TsMS § 371 lg 1 p 1 alusel, sest ei olnud pädev asja lahendama. Maakohus edastas kaebuse lahendamiseks halduskohtule.

Asjas **3-25-202** pöördus kaebaja halduskohtusse nõudega kohustada valda tagama tema kinnistule juurdepääs avalikult kasutatavalt teelt. Halduskohus jättis kaebuse läbi vaatamata, sest kohtu hinnangul puudutas vaidlus juurdepääsu küsimust, mis on seotud eraomandiga, ja see tuli lahendada tsiviilkohtumenetluses. Kaebaja esitas määruskaebuse ringkonnakohtule, kes selle rahuldas. Ringkonnakohus leidis, et nõude aluseks ei ole asjaõigusseaduse (AÕS) § 156 lg 1, vaid maakorraldusseaduse § 3 lg 1 ja § 5 lg 2 p 4. Kohtutoimiku materjalidest ei nähtunud, et kaebaja oleks olnud eksimuses selles, millisel alusel ta soovib nõuet esitada, vaid kaebaja oli selgelt märkinud, et tema hinnangul on kujunenud olukorras süüdi vastustaja, kes peab oma haldusaktiga selle ka lahendama. Kaebaja oli enne kohtusse pöördumist esitanud juurdepääsu tagamiseks taotluse vallale, kes ei pidanud võimalikuks taotlust rahuldada, sest tegemist on üksnes kahe eraomaniku vahelise vaidlusega. Halduskohus leidis seega, et kaebaja on esitanud kaebuse, millega soovib tegelikult juurdepääsu määramist AÕS § 156 lg 1 alusel ja mis tulnuks esitada maakohtule. Kaebuse HKMS § 121 lg 1 p 1 ja § 151 lg 1 p 2 alusel läbi vaatamata jätmine ei olnud õige ja asi saadeti tagasi samale halduskohtule menetluse jätkamiseks.

Asjas **3-22-1060** leidsid kohtud, et kogudust ei saa pidada avaliku võimu kandjaks, kes täidab hauaplatside kasutamise ja hooldamisega seotud avalikke ülesandeid. Kogudus on kirikute ja koguduste seaduse § 5 lg 1 järgi eraõiguslik juriidiline isik. Kalmistuseaduses (KalmS) ei ole kalmistu haldamist määratletud avalik-õigusliku ülesandena. Hauaplatsi kasutatakse kahe eraõigusliku isiku vahelise kokkuleppe alusel (KalmS § 9 lg 13). Eraõigussuhtest tulenevad vaidlused vaadatakse läbi tsiviilkohtumenetluses ning tsiviilasju on pädev esimese astme kohtuna menetlema maakohus. Halduskohus tagastas asja HKMS § 121 lg 1 p 1 alusel ja ringkonnakohus jättis määruse jõusse.

Asjas **3-25-4273** mõistis kohus, et kaebaja soovib vaidlustada kohtutäituri tegevust, kuid see ei olnud halduskohtu pädevuses ja asi tuli tagastada. Kaebaja palus ka riigi õigusabi. Halduskohus leidis, et kuna praegusel juhul tuleb halduskohtule esitatud kaebus tagastada ning hagiavalduse esitamise maakohtule saab otsustada üksnes kaebaja ise, ei edasta halduskohus riigi õigusabi taotlust vastavalt kuuluvusele maakohtule, vaid kaebajal on võimalik soovi korral maakohtusse pöördumisel esitada koos hagiavaldusega ka riigi õigusabi taotlus. Ringkonnakohus nõustus halduskohtu põhjendustega.

Asjas **3-24-1577** tagastas halduskohus kaebuse osaliselt HKMS § 121 lg 1 p 1 alusel pädevuse puudumise tõttu osas, milles kaebaja taotles pankrotihaldurite tegevusega tekitatud kahju

hüvitamist. Selgitades, et TsMS § 103¹ alusel on pankrotihaldurite väidetavalt tekitatud kahju hüvitamise nõudeid pädev lahendama maakohus.

Asjas **3-24-1557** leidis halduskohus, et kaebaja soovib esitada õigusemõistmise ja pankrotihaldurite tegevusega tekitatud kahju hüvitamise kaebuse. Halduskohus tagastas kaebuse HKMS § 121 lg 1 p 1 alusel pankrotihaldurite väidetavalt tekitatud kahju hüvitamise nõuete osas, sest neid on pädev lahendama maakohus. Kaebus hüvitada õigusemõistmisega tekitatud kahju ei olnud samuti alluvusjärgselt esitatud õigele kohtule ja HKMS § 10 lg 2 alusel anti asi õigele halduskohtule.

Asjas **2-22-9394** keeldus maakohus võtmast kaebust menetlusse, sest Maksu- ja Tolliamet kohaldas kaevatava akti tegemisel temale antud avalik-õiguslikke volitusi. Maakohus järeldas, et tegemist on avalik-õiguslikust suhtest, mitte eraõigussuhtest tuleneva vaidlusega, ja selle lahendamine ei kuulu maakohtu pädevusse. Kaebajal soovitati pöörduda Tallinna Halduskohtusse. Kaebaja pöörduski Tallinna Halduskohtusse, kuid kuna vastustaja asukoha või teenistuskoha järgne kohtualluvus oli Tartus, siis edastati kaebus Tartu Halduskohtule. Halduskohus jättis hiljem kaebuse läbi vaatamata HKMS § 151 lg 1 p 1 ja § 121 lg 1 p 1 alusel pädevuse puudumise tõttu. Seda põhjusel, et vaidluse esemeks olev sularaha, mida nõuti tagasi, oli kriminaalmenetluse asitõend. Halduskohus leidis, et kriminaalmenetluse asitõendite tagastamine otsustatakse kriminaalmenetluses (KrMS §-d 124–126) ning halduskohtul puudub pädevus sellesse sekkuda. Eelnev kohtuasi ilmestab samuti olukorda, kus pädevuse küsimus liigub tsiviilkohtust üle halduskohtule, lisaks ka valele kohtumajale, ja asjaolude muutumise tõttu jõuab lõpuks kriminaalmenetlusse.

Asjas **2-25-6128** esitati maakohtule avaldus, milles vaidlustati mootorsõidukimaksu teade ja mootorsõidukimaksu seadus. Maakohus leidis, et tal puudub pädevus asja menetleda, sest tegemist on avalik-õigusliku vaidlusega, mida lahendab halduskohus. Lähtudes ringkonnakohtu asjas 2-18-4717 tehtud lahendi p-st 6, leidis maakohus, et esineb alus edastada asi kohtualluvuse järgi, ja saatis selle halduskohtule.

4. KOKKUVÕTE

Kohtute pädevuse piiritlemine on jätkuvalt keerukas õigusprobleem. Iga kaasus võib olla erinev ja alati ei ole abi piiritlemise üldtunnustatud reeglitest. Avalik- ja eraõiguslikud suhted võivad olla põimunud (nt tervishoiu- ja lasteaiateenused). Kui vaidlusesse sisaldab nii era- kui avalik-õiguslikke elemente, siis tuleks lähtuda sellest, milline neist on asja lahendamisel suurema tähtsusega. Põhilised pädevuse vaidlused seostuvad riigi õigusabi taotlustega. Riigi õigusabi taotluste puhul tuleb lähtuda põhikohtuasja liigist.

Vaadeldud kohtupraktikast jäi silma, et pädeva kohtu määramise küsimus tekkis olukorras, kus asja lahendamiseks sobiva kohtu määramisel lähtuti pigem vaidluse liigist, mitte konkreetse vaidluse iseloomust. Pädevuse määramisel on otsustav õigussuhte iseloom, mitte vaid menetlusosalised. Igas asjas tuleb leida õiguslik tuumküsimus, millest saaks lähtuda asja kvalifitseerimisel. Vale pädevuse määramine pikendab menetlust ja kahjustab õiguskaitse efektiivsust.

Kohtupraktikas on segunenud pädevus ja kohtualluvus, mille tõttu mõni menetlustoiming ei lähtu seadusest või kehtivast Riigikohtu praktikast. Näib, et riigi õigusabi andmise asja lahendamise kohtupraktika on jätkuvalt kohtualluvuse ja pädevuse küsimuse piiritlemisel ebalev. Märkata on praktikat, kus kohus ei keeldu asja menetlusse võtmast ja kohtualluvusega edastab asja teise menetlusliigi kohtule. Kohtualluvust ja pädevust tuleb teineteisest eristada.

Maakohtu praktikas on segadust TsMS §-de 65 ja 76 rakendamisel pädevuse määramise juhtudel, kuigi viidatud sätted reguleerivad kohtualluvust. Teisele kohtuharule (nt halduskohtule) ei saa asja üle anda TsMS alusel. Valele kohtule edastatud kaebust või hagi ei tule alluvuse korras edastada õigele kohtule, vaid see tuleb kas tagastada või keelduda menetlusse võtmast. Erandiks on riigi õigusabi taotlused, mille edastamine on lubatud RÕS § 10 lg 7 järgi. Muudel juhtudel tuleb asi jätta läbi vaatamata ja menetlusosalisele selgitada õiget menetluskorda. Kui mõlemad kohtud on pädevuse puudumise tuvastanud, tuleb taotlus edastada Riigikohtule pädeva kohtu määramiseks.

Aktuaalne probleem on jätkuvalt kinnipeetavatele tervishoiuteenuse osutamisest tekkinud õigussuhte määramise ja ka kohtu pädevuse vaidlused. Märkatav ebaselgus tekkis 1. juulist 2024 jõustunud vangistusseaduse muudatusega, mille kohaselt korraldab vanglas tervishoiuteenust Tervisekassa. Segadust suurendas ka samal aastal jõustunud tervishoiuteenuse osutaja kohustusliku vastutuskindlustuse seadus. Mõnevõrra selgitas uut õiguslikku olukorda RKHKm 3-25-144, kuid sellele oli lisatud ka eriarvamus. Näib, et sel teemal on kohtu pädevuse küsimuses veel ebaselgust.